

Fylgihlutir – búningur sjálfsmynðar

Eigindleg rannsókn á notkun og merkingu fylgihluta

Silja Ósk Þórðardóttir

Lokaverkefni til BA-gráðu í þjóðfræði
Félagsvísindasvið

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Fylgihlutir – búningur sjálfsmynðar
Eigindleg rannsókn á notkun og merkingu fylgihluta

Silja Ósk Þórðardóttir

Lokaverkefni til BA-gráðu í þjóðfræði
Leiðbeinandi: Ólafur Rastrick
Félags- og mannvísindadeild
Félagsvísindasvið Háskóla Íslands
Oktober 2015

Ritgerð þessi er lokaverkefni til BA-gráðu í þjóðfræði og er óheimilt að afrita ritgerðina á nokkurn hátt nema með leyfi rétthafa.

© Silja Ósk Þórðardóttir 2015

Reykjavík, Ísland 2015

Útdráttur

Markmiðið með þessari ritgerð er að skoða einstaklinginn og hvaða fylgihluti hann notar til að tjá sjálfsmynnd sína og hvernig fylgihlutir nýtast í daglegum flutningi. Tekin voru viðtöl við sjö einstaklinga á aldrinum 25 – 35 ára sem allir eiga það sameiginlegt að koma úr skapandi greinum og hafa sérstakan stíl þegar kemur að fylgihlutum.

Í ritgerðinni er beitt eigindlegri viðtalsrannsókn til að varpa ljósi á notkun viðmælendanna sjö á fylgihlutum og hvernig þessir hlutir styðja við sjálfsmynnd þeirra. Viðtölin voru tekin í nóvember og desember 2014. Við túlkun gagnanna voru hafðar til hliðsjónar kenningar Erving Goffman um flutning sjálfssins í daglegu lífi (presentation of self in everyday life) sem og sjálfsmynðarhugtakið og skilgreiningar Pierre Bourdieu á smekk og veruhætti.

Viðmælendurnir reyndust ekki aðeins hafa mjög ákveðnar skoðanir á þeim fylgihlutum sem þeir báru heldur tengdu þá sterkt við það hverjir þeir eru og hvernig þeir koma fram eða setja sig á vissan hátt á svið. Þeir fylgihlutir sem viðmælendurnir nota eru að jafnaði hefðbundnir: hattar, bindi, töskur og skart – sem dæmi hringir, hálsmen og eyrnalokkar, ásamt ýmsum óvenjulegri líkt og eldhústæki og bílar. Fylgihlutunum fylgir oft sérstök saga eða minning. Gagn væri af því að taka viðtöl við fleiri einstaklinga um fylgihluti þeirra til að auka og víkka skilning á merkingu fylgihluta og tengsl þeirra við sjálfsmyndina.

Efnisyfirlit

Útdráttur3
Efnisyfirlit4
Myndaskrá5
Inngangur6
1 Ferli, kynning og kastað í hlutverk.....	.8
1.1 Rannsóknaraðferð9
1.2 Stílfærsla lífsins.....	.10
1.3 Viðmælendurnir11
1.4 Hugtök og kenningar.....	.13
1.4.1 Efnismenning14
1.4.2 Leikrænn flutningur14
1.4.3 Veruháttur og smekkur16
1.4.4 Sjálfsmynd16
2 Persónur og leikendur18
2.1 Anna.....	.19
2.2 Steinunn22
2.3 Tumi.....	.24
2.4 Doddi.....	.26
2.5 Gummi30
2.6 Nonni33
2.7 Embla35
3 Leikmunir og búningar.....	.37
3.1 Líkömnun.....	.37
3.2 Tilfinningar, hugsun og skilningarvit40
3.3 Hegðun og atferli; tíska og tíðarandi og brenglun45
Lokaorð47
Heimildaskrá.....	.48

Myndaskrá

MYND 1 ANNA KOLFINNA KURAN	19
MYND 2 TASKAN FRÁ SAN FRANCISCO	20
MYND 3 STEINUNN „ELDFLAUG“ HARÐARDÓTTIR	22
MYND 4 TUMI FERRER.....	24
MYND 5 ÞORVALDUR PÓR ÞORVALDSSON (DODDI)	26
MYND 6 GUÐMUNDUR JÖRUNDSSON (GUMMI)	30
MYND 7 JÓN AÐALSTEINN SVEINSSON (NONNI).....	33
MYND 8 LOGO NONNA QUEST	35
MYND 9 EMLA VIGFÚSDÓTTIR	35
MYND 10 EYRNALOKKAR EMBLU	36

Inngangur

Fylgihlutir hafa vakið áhuga minn frá bernsku. Ég man eftir að hafa mátað hælaskó af frænku minni og notað vekjaraklukkuna hennar sem tösku við þriggja ára aldur. Ef ég hugsa til baka man ég eftir að hafa hlaðið mig hálsmenum og var alltaf með spennu eða annað fínt í hárinu. Með árunum fóru þessir hlutir að skipta mig meira og meira máli. Áberandi fylgihlutir eru í dag mikilvægur þáttur í mínum persónulega stíl. Þegar kom að því að velja mér viðfangsefni fyrir lokaverkefni langaði mig að skoða hluti sem standa manneskjunni nærri. Ég velti fyrir mér þeim hlutum sem maðurinn er í mestu sambandi við daglega og fyrir valinu urðu fylgihlutir og skartgripir. Það getur verið erfitt að finna almenna skilgreiningu á fylgihlut þar sem notkunin á orðinu er misjöfn. Það reyndist hjálplegt að fletta því upp í *Íslenskri orðabók* en þar má sjá að forskeytið *fylgi-* merkir „stuðningur, fulltingi, liðsinni“ (Árni Böðvarsson, 2000: 253). Fylgihlutir ásamt skartgripum falla undir skraut (*e. adornment*) sem, líkt og felst í forskeytinu *fylgi-*, bætir einhverju við.

Áhugi minn frá barnæsku á hlutum fleytti mér alla leið í Listaháskóla Íslands þar sem ég útskrifaðist úr vöruhönnun árið 2011. Hlutir og samband manns og hluta, hvernig hlutir og maðurinn verða eitt í gegnum notkun og tengingu hans við hlutina hefur verið áhugaefni mitt í langan tíma. Það fyrsta sem maður gerir sem hönnuður er að hanna sjálfan sig að utan sem innan. Klæðnaður og fylgihlutir skapa tækifæri til þess. Fyrir mér er sein tenging milli vöruhönnunar og þjóðfræði að því leyti að báðar greinar fást við menningu, fólk og hluti. Þjóðfræðin hefur gert mér kleift að skilja þætti sem tengjast manninum og þeim hlutum sem hann velur að umkringja sig með á nýjan hátt.

Fylgihlutir eru venjulega ekki taldir aðalatriði en eins og arkitektinn Ludwig Mies van der Rohe sagði þá er Guð í smáatriðunum eða „God is in the details“. Van der Rohe hannaði byggingar og stóra hluti líkt og húsgögn en tilgangurinn með þessari rannsókn er að skoða litla hluti sem styðja við sjálfið. Þeir eru framlenging af okkur og við tjáum okkur með og speglum okkur í fylgihlutunum sem við notum. Þessi rannsókn lýtur að fylgihlутum og hvernig þeir eru notaðir í dag, hvernig einstaklingar nota skart og fylgihluti til að skapa sinn eigin stíl og hvaða merkingu þeir hafa fyrir þá. Hvaða hluti velur fólk sér til að móta sjálfsmýnd sína og með hvaða hætti birtist hún?

Ritgerðinni er skipti upp í þrjá hluta. Í þeim fyrsta er farið yfir grunnhugtök sem unnið er með í ritgerðinni ásamt rannsóknaraðferð auk þess sem viðmælendur eru kynntir. Þeir eru alls sjö og koma allir úr skapandi greinum, þrjár konur og fjórir karlmenn. Í öðrum hluta greini ég hvern einstakling, þá fylgihluti sem hann notar og hvaða merking liggur þar að baki. Í því efni styðst ég m.a. við kenningar Erwings Goffmans um sviðslistafræði í daglegu lífi. Í þriðja hlutanum skoða ég hvað það er sem þessir einstaklingar og fylgihlutirnir þeirra eiga sameiginlegt og hvaða hlutverki fylgihlutirnir gegna. Í lokaorðum greini ég frá helstu niðurstöðum rannsóknarinnar.

1 Ferli, kynning og kastað í hlutverk

Það að skoða fylgihluti og fatnað er mikilvægur hluti af því að rannsaka sjálfsmýnd og menningu einstaklinga og hópa. Sumir fræðimenn ganga jafnvel svo langt og segja að maðurinn sé í raun sæborg (e. *culture*)¹ vegna þess hve hlutir eru órjúfanlegur partur af lífi og líkama mannsins. Fornleifafræðingurinn Carolyn L. White skrifar í greininni „Personal Adornment and Interlaced Identities at the Sherburne Site, Portsmouth, New Hampshire“ um mikilvægi skrauts og fylgihluta þegar kemur að því að rannsaka sjálfsmýnd einstaklinga. Hún segir að fornleifar gefi okkur hugmynd um hvernig fylgihlutir og skraut áttu þátt í að skapa sjálfsmýnd á sögulegum tínum og séu því mikilvægur flokkur efnismenningar (White, 2008: 17). Hún segir einnig að þessi flokkur sé oft talinn léttvægur og yfirhöfuð sé fjallað um hann á yfirborðslegan máta (White, 2008: 17). Þessi afstaða virðist enn ríkjandi hjá mörgum fræðimönnum. Dr. Joanne Entwistle sem hefur sérhæft sig í tísku, fatnaði og menningarfræðum segir í bókinni *The Fashioned Body*, að það sé sem betur fer að breytast og að fræðin sem snúa að tísku, fatnaði og líkamanum hafi tekið stakkaskiptum á seinstu árum (Entwistle, 2015: viii).

Þegar ég byrjaði að rannsaka fylgihluti komu upp margar spurningar: Hvað gera fylgihlutir fyrir okkur?; Af hverju við notum þá?; Eru þeir nauðsynlegir eða eitthvað aukreitis eins og t.d. orðið *aukahlutur* gefur í skyn? Eins og kemur í ljós síðar í ritgerðinni gera margir viðmælendur mírir ekki greinarmun á auka- og fylgihlut. Til einföldunar hef ég ákveðið að notast eingöngu við orðið *fylgihlutur*, að frátöldum þeim stöðum þar sem önnur orð yfir þetta fyrirbæri koma fyrir í viðtölunum, þar sem ég tel það meira lýsandi fyrir þá hluti sem ég rannsaka í þessari ritgerð.

Sem útgangspunkt fyrir rannsóknina ákvað ég að skoða fólkid í kringum mig, þá sem nota fylgihluti núna. Fyrsta skrefið var að finna áhugaverða viðmælendur, fólk sem væri líklegt til að hafa áhuga á fylgihlutum eða væri áberandi í notkun sinni á þeim. Til að nálgast viðfangsefnið beiti ég eigindlegum rannsóknaraðferðum sem felast í því að taka eigindleg viðtöl við viðmælendur mína.

¹ Hugtakið sæborg hefur verið skilgreint svo: „Í sinni einföldustu greiningu vísar sæborg til lífveru sem er að nokkru leyti vélræn [...] og er sköpuð af samblandi lífrænna og ólífrænna efna. Veran þarf að vera háð hvoru tveggja, lífrænum og ólífrænum hlutum sínum“ (Úlfhildur Dagsdóttir, 2011: 16).

1.1 Rannsóknaraðferð

Eigindlegar og megindlegar rannsóknir eru algengar í félagsvísindum. Þær hafa ólíka kosti og saman eða hvor í sínu lagi varpa þær ljósi á einstaklinga og þau viðfangsefni sem lagt er upp með í rannsókninni. Sagnfræðingurinn Valerie Raleigh Yow segir í bókinni *Recording Oral History* að við megindlegar rannsóknaraðferðir séu notaðar lokaðar spurningar sem gefa einföld svör, oft í formi spurningalista með það að markmiði að vinna tölulega úr þeim og eru niðurstöðurnar tölfræðilega marktækar. Þegar notaðar eru eigindlegar rannsóknaraðferðir er oft notast við viðtalsformið með opnum spurningum sem gefa rannsakandanum meira færi á túlkun og viðmælandanum færi á að tjá sig. Einnig getur rannsakandinn spurt nánar út í atriði sem annars væri ekki færi á líkt og í spurningalistum megindlegra rannsókna. Einnig er hægt að notast við eigindlega spurningalista með opnum eða hálfopnum spurningum sem bjóða ekki upp á já/nei svör (Yow, 2005: 5-6). Sem dæmi um það má nefna spurningalistana sem þjóðháttadeild þjóðminjasafnsins sendir út. Þeir innihalda opnar leiðbeinandi spurningar sem gefa viðtakendum færi á að svara ýtarlega ef þörf eða löngun er til.

Allar rannsóknir eru sýn eins eða fleiri einstaklinga (eftir því hve margir framkvæma rannsóknina) því sá sem rannsakar getur ekki dregið sjálfan sig út úr jöfnunni. Þegar allt kemur til alls eru þetta spurningar og ályktanir rannsakandans (Yow, 2005: 7). Viðtölin og útkoma þeirra eru þannig séð afrakstur þeirrar menningar sem þau eru sprottin úr (Yow, 2005: 15). Í viðtöllum sem þessum geta komið upp ýmis vandkvæði við upptöku eða framkvæmd og hafa ber í huga að slíkt getur haft áhrif á viðmælandann. Alls tók ég sjö viðtol sem gengu misvel. Sumir viðmælendanna voru mjög meðvitaðir um að verið væri að taka viðtalið upp og tæknin hafði þannig áhrif á hve afslappaðir þeir voru. Einnig er erfitt að stjórna upptökuskilyrðum til fulls og voru erfið skilyrði við upptöku tveggja viðtalanna, hávaði í bakgrunni og holur hljómur höfðu áhrif á gæði. Ég reyndi eftir fremsta megni að velja góðan stað þegar færi gafst og búa upptökutækið þannig að endurvarp í umhverfi hefði sem minnst áhrif. Ég sem einstaklingur og tengsl míni við viðmælendur höfðu líka áhrif á viðtölin. Það var auðveldara fyrir þá viðmælendur sem ég þekki betur að slaka á og leyfa frásögninni að flæða heldur en þá sem ég þekki minna. Mín aðkoma að viðtolunum og greiningu þeirra er mín persónulega túlkun. Ég

greini út frá því sem ég þekki og hef kynnt mér varðandi fylgihluti. Áhugi minn frá barnæsku á fylgihlutum hefur áhrif og einnig tengi ég við frásagnir viðmælenda minna, bæði vegna þess hvernig ég hef skoðað og hugleitt þá fylgihluti sem ég nota og hvað ég geri við þá og vegna sameiginlegs áhuga okkar á fylgihlutum.

1.2 Stílfærsla lífsins

Einstaklingar sem vinna við skapandi greinar og eru skapandi sjálfir hafa oft þótt hafa meira svigrúm til að tjá sig með fatnaði og fylgihlutum. Í bókinni *Distinction* segir félagsfræðingurinn Pierre Bourdieu að „lífsstíll listamanna sé alltaf áskorun á lífsstíl millistéttarinnar, sem hann leitast við að dæma óraunverulegan og jafnvel fráleitan.“ (Bourdieu, 1989: 57).² Skapandi fólk í leyfist þannig að gera annað en venjulegum meðaljónum. Bourdieu segir enn fremur að listamenn sem „hugvitsmenn og fagmenn í „stílfærslu lífsins“ séu einir færir um að gera listina að lifa að einni af hinum fögru listum (fine art)“ (Bourdieu, 1989: 57).³ Joanne Entwistle er á sama máli og vísar í Mary Douglas í *Purity and Danger* þar sem hún segir frá muninum á úfnu hári og sléttu. Úfið hár sé að finna meðal starfsgreina sem eru í aðstöðu til að gagnrýna samfélagið á meðan starfsgreinar sem fylgja reglum hafi slétt/hnökralaust hár. Entwistle telur að þessa greiningu megi heimfæra á klæðnað og skreytingu. „Líkami sem er klæddur er ávallt staðsettur innan ákveðins samhengis sem oft setur hömlur á hvað er, og hvað er ekki, við hæfi að klæðast. [...] því formlegri og íhaldssamari atvinna, því meiri þvinganir eiga við um líkamann og þar af leiðandi klæðnaðinn. [...] á meðan greinar sem eru meira „skapandi“ setja færri hömlur á líkamann og klæðnaðinn“ (Entwistle, 2001: 38).⁴ Það birtist í frjálslegra fatavali og einnig þegar kemur að fylgihlutum.

² „The artist's life-style is always a challenge thrown at the bourgeois life-style, which it seeks to condemn as unreal and even absurd.“

³ „artists, who as the inventors and professionals of the 'stylization of life' are alone able to make their art of living one of the fine arts.“

⁴ „The dressed body is always situated within a particular context which often sets constraints as to what is, and what is not, appropriate to wear. [...] the more formal and conservative the occupation, the more constraints set around the body and thus on dress. [...] while more 'creative' professions will set few restrictions on the body and dress“.

Þegar kom að því að finna viðmælendur ákvað ég að einbeita mér að einstaklingum sem eru í skapandi greinum. Fyrir valinu urðu þrjár konur og fjórir karlmenn. Viðmælendur mínr eru á bilinu 25-38 ára og búa allir á höfuðborgarsvæðinu. Viðtölin fóru fram í nóvember og desember 2014. Til að byrja með var ég ekki viss um hverja mig langaði að tala við en ákvað að reyna að finna fólk sem ég kannast við og hefur ákveðinn stíl þegar kemur að fylgihlutum. Hver viðmælandi hefur sitt sérkenni í fylgihlutum sem ég tók tillit til þegar kom að því að velja. Flestir viðmælenda minna nota mikið af fylgihlutum eða leggja mikla hugsun í þá fylgihluti sem þeir nota.

1.3 Viðmælendurnir

Fyrsti viðmælandi minn var maðurinn minn, Tumi Ferrer. Hann átti einungis að vera prufa til að koma mér í gírinn enda ekki á hverjum degi sem ég tek viðtal. Ég settist niður með honum í stofunni heima 16. nóvember 2014, daginn áður en ég átti að taka fyrsta „alvöru“ viðtalið. Hann reyndist svo leggja talsverða hugsun í hvaða fylgihluti hann notar og hvernig þótt hann segðist ekki nota mikið af þeim. Tumi er fæddur árið 1988, kvæntur og tveggja barna faðir. Hann á tvær systur og foreldrar hans eru báðir prestar. Hann er fæddur í Reykjavík og hefur búið þar mestalla ævi fyrir utan stutt stopp í Frakklandi og á Fáskrúðsfirði. Hann gekk í Menntaskólann við Hamrahlíð og er með BA-gráðu í ritlist en vinnur sem kaffibarþjónn, hefur unnið við þá iðn síðan hann var 18 ára og er hluteigandi í kaffifyrtæki (SÓP 1, 2014). Þegar ég settist niður með honum leit ég yfir hvernig hann var klæddur og það sem var mest áberandi var hve fáa hluti hann bar.

Annar viðmælandi minn kom eiginlega óvart til sögunnar en ég hafði heyrt af hársnyrti sem er kallaður Nonni Quest og að hann gengi með margu hringa. Það fannst mér áhugavert, sérstaklega þar sem viðhorfið er oft það að karlmenn séu hógværari í notkun sinni á skarti. Stuttu seinna var ég í boði þar sem einn gestanna minntist á þennan Nonna Quest og ég leitaði hann uppi á Facebook. Hann brást vel við beiðninni um viðtal og ég hitti hann á stofunni hans, Kristu Quest, 17. nóvember 2014. Nonni Quest heitir réttu nafni Jón Aðalsteinn Sveinsson. Hann er hársnyrtimeistari og er fæddur árið 1976. Borgarbarn að eigin sögn og fór í nokkra menntaskóla en endaði á því að fara í Iðnskólann í Reykjavík og lærði þar til hársnyrtis þótt það hefði ekki verið á stefnuskránni til að byrja með. Hann er einnig formaður Félags hársnyrtimeistara (SÓP 2, 2014). Nonni hafði tekið

með sér stórt box fullt af skarti og fylgihlutum ásamt uppáhalds hattinum sínum og tösku til að sýna mér. Það var ánægjulegt að fá að sjá hve vel hann heldur utanum þá fylgihluti sem hann á.

Næsti viðmælandi var Guðmundur Jörundsson eða Gummi Jör eins og hann er kallaður. Hann er fæddur árið 1987 og er fatahönnuður, ólst upp í Reykjavík og byrjaði í Menntaskólanum við Hamrahlíð og Hraðbraut. Hann lauk ekki stúdentsprófi en ákvað þó að sækja um í fatahönnun í Listaháskóla Íslands. Þangað komst hann inn stúdentsprófs- og bílþrófslaus og útskrifaðist árið 2011 með BA-gráðu í fatahönnun. Hann er stofnandi og einn af eigendum fatamerkisins Jör. Mér fannst áhugavert að tala við einhvern sem lifir og hrærist innan tískuheimsins eins og hann en mikil umræða hefur verið um hann og fyrirtæki hans í fjöldum. Gummi félst á að hitta mig á vinnustofu sinni í Jör þann 19. nóvember. Ég kom með kaffi með mér og við fundum okkur rólegan stað í stúdíónu undir versluninni (SÓþ 3, 2014). Líkt og Nonni var Gummi með uppáhalds hattinn sinn en hafði fáa fylgihluti á sér. Það var þó stutt í þá þar sem við sáum á vinnustofunni hans.

Fjórði viðmælandi minn var Embla Vigfúsdóttir. Hana kannast ég við úr Listaháskólanum en hún útskrifaðist sem vöruhönnuður einu ári á undan mér. Mér fannst áhugavert að tala við Emblu því hún hefur sérstakan smekk á eyrnalokkum. Hún er 27 ára, fædd árið 1987 og er vöru- og spilahönnuður. Embla var á þessum tíma í námi í Danmörku en kom til Íslands til að kynna nýtt spil sem hún var að gefa út og ég rakst á hana fyrir tilviljun. Ég hitti hana í lítilli íbúð í Hlíðunum rétt fyrir jól, 19. desember. Embla ólst upp í Laugardalnum og bjó þar alla ævi í sama húsi þar til hún flutti til Danmerkur (SÓþ 4, 2014). Embla hafði haft með sér til Íslands tvö lítil box með þeim eyrnalokkum sem hún notar mest og lagði þá út á borðið til að vísa í þegar hún sagði mér frá fylgihlutunum sínum.

Viðtölin við seinustu þrjá viðmælendur mína tók ég öll sama daginn. Ég hafði mælt mér mótt við þá fyrr en vont veður setti strik í reikninginn. Þann 29. desember hitti ég þá alla, hvern á fætur öðrum. Svila minn, Þorvald Þór Þorvaldsson eða Dodda eins og hann er jafnan kallaður, hitti ég fyrst. Við hittumst heima hjá mér og ég bauð honum uppá kaffi sem maðurinn minn lagaði. Doddi er fæddur árið 1980 og hefur alltaf búið á

Seltjarnarnesi fyrir utan sjö ár sem hann var í námi í Bandaríkjunum. Hann fór þangað eftir að hafa klárað Menntaskólann í Reykjavík. Doddi er menntaður tónlistarmaður og spilar á trommur en semur einnig og útsetur tónlist (SÓþ 5, 2014).

Anna Kolfinna Kuran er fædd árið 1989 og hefur búið bæði hér á Íslandi og í Danmörku þar sem hún ólst upp. Hún er hálf-pólsk og hálf-íslensk. Anna er kunningjakona míni og ég valdi hana því ég veit að hún hefur gaman af fallegum hlutum. Hún gekk ekki í menntaskóla heldur lagði stund á krefjandi ballettnám og sneri sér svo að meira skapandi námi og útskrifaðist af samtímadansbraut Listaháskóla Íslands árið 2013. Hún hefur unnið sjálfstætt sem dansari og danshöfundur en einnig unnið á leikskóla og í búð (SÓþ 6, 2014). Við hittumst á kaffihúsi og hún var einstaklega vel til fara.

Sjöundi og seinasti viðmælandi minn var Steinunn „Eldflaug“ Harðardóttir. Hún er mynd- og tónlistarkona og einstaklega líflegur og glaður einstaklingur. Hún skreytir sig mikið fyrir tónleika og ég kannast við hana í gegnum sameiginlegt vinafólk. Ég hitti hana á heimili hennar og við settumst niður inni í eldhúsi þar sem hún breiddi út gersemarnar sínar fyrir mig á eldhúsborðinu. Hún er fædd árið 1987 í Reykjavík, flutti mikið en bjó lengst í Breiðholtinu og Vesturbænum. Hún útskrifaðist árið 2011 af myndlistarbraut Listaháskóla Íslands en einbeittir sér aðallega að tónlist þessa dagana (SÓþ 7, 2014). Steinunn var einlæg í frásögn sinni af hlutunum sínum og fór nokkrar ferðir til að ná í og sýna mér þá hluti sem hún nefndi. Í lok viðtalsins var hún búin að raða þeim fyrir framan sig eins og gimsteinum til sýnis.

Það eru forréttindi að fá að hitta fólk og fræðast um þá hluti sem það telur sérstaka, hluti sem hafa aðra og meiri merkingu í lífi þeirra en aðrir dauðlegri hlutir.

1.4 Hugtök og kenningar

Með þessum viðtölum er svo hægt að setja saman margлага lýsingu. Margлага lýsing (e. *thick description*) er hugtak sem mannfræðingurinn Clifford Geertz þróaði en það kemur upphaflega frá Gilbert Ryle (Geertz, 1973: 312). Hann telur að tilgangur þess að rannsaka menningu sé leitin að merkingu en ekki lögmálum (Geertz, 1973: 311). Margлага lýsing gerir okkur kleift að sjá hlut eða viðburð í stærra samhengi en möguleiki er á með öðrum aðferðum. Geertz segir að ethnógrafía (e. *ethnography*) sé margлага lýsing (Geertz, 1973:

314). Með margлага lýsingu er tilgangurinn að varpa ljósi á og bæta við þekkingu á þeirri menningu sem verið er að rannsaka með efnismiklum staðreyndum (Geertz, 1973: 322). Þjóðfræðingurinn Dan Ben-Amos náði kjarna þjóðfræðinnar í eina stutta skilgreiningu. Hann sagði: „þjóðfræði er listræn tjáskipti í litlum hópum“ (1971: 13)⁵. Fylgihlutir mynda hluta þessara tjáskipta.

1.4.1 Efnismenning

Efnismenning (e. *material culture*) er sjálfstæð fræðigrein en skarast á margan hátt við þjóðfræði ásamt öðrum greinum. Í bók sinni *Understanding Material Culture* skilgreinir félagsfræðingurinn Ian Woodward efnismenningu vel. Hann segir að „hugtakið „efnismenning“ leggi áherslu á hvernig að því er virðist lífvana hlutir í umhverfinu hafa áhrif á fólk og eru notaðir af fólk í þeim tilgangi að þjóna félagslegri virkni, hafa stjórn á félagslegum tengslum og gefa mannlegum athöfnum táknaðena merkingu“ (Woodward, 2007: 3).⁶ Hlutir virka þannig á félagslegan máta og sýnir Woodward fram á að hlutir hafi kraft til að tjá gildi, sjálfsmynd (e. *identity*) og samfélagslegt og pólitískt vald. Til stuðnings vísar hann bæði í kenningar Michel Foucault um vald (Woodward, 2007: 13) og kenningar Pierre Bourdieu um smekk og hvernig hlutir geta verið „teikn um menningarlegt og fagurfræðilegt gildi“ (Woodward, 2007: 6)⁷.

1.4.2 Leikrænn flutningur

Hugtakið sem á ensku hefur verið kallað *performance* hefur margar þýðingar á íslensku: flutningur; leikur; sýning; tónleikar; sviðslist; leikrænn flutningur og hefur jafnvel verið íslenskað og er þá talað um „performans“. Ég mun nota orðið flutningur því það ber í sér fjölbreyttstu vísunina. Richard Schechner er einn af þeim fræðimönnum sem hafa haft mest áhrif á fræðigreinina sviðslistafræði (e. *performance studies*) og gaf hann út kennslubókina *Performance Studies: An Introduction* þar sem hann fer yfir flest sem tengist sviðslistafræðum. Hann segir í bók sinni að „flutningur marki sjálfsmyndir, beygi

⁵ „folklore is artistic communication in small groups“.

⁶ „The term „material culture“ emphasises how apparently inanimate things within the environment act on people, and are acted upon by people, for the purpose of carrying out social functions, regulating social relations and giving symbolic meaning to human activity“.

⁷ „markers of aesthetic and cultural value“

tímann, endurmóti og skreyti líkamann og segi sögur“ (Schechner, 2013: 28).⁸ Hann sé hluti af hversdagslífinu, endurtekin hegðun (Schechner, 2013: 28) og æfður eins og annar leikrænn flutningur sem oftar er tengdur hugtakinu *performance*.

Schechner telur einnig að flutningur hafi sjö hlutverk: að skemmta; að skapa fegurð; að marka eða breyta sjálfsmynnd; að búa til eða hlúa að samfélagi; að græða/lækna; að kenna eða sannfæra og að síðustu að eiga við hið helga/heilaga og hið illa/djöfullega (Shechner, 2013: 46). Fylgihlutir hafa sömu hlutverkum að gegna þegar kemur að notkun þeirra. Þeir eru oft einungis til skemmtunar, að skapa fegurð er stór hluti tilgangs þeirra. Að marka eða breyta sjálfsmynnd er eitthvað sem verður sérstaklega beint sjónum að í þessari ritgerð. Þeir jafnvel hlúa að samfélagi, til dæmis þegar einstaklingurinn notar þá til að staðfesta hlutdeild sína að samfélagini. Fylgihlutir eru oft notaðir í græðandi tilgangi, sérstaklega þegar þeir eru tengdir ákveðinni merkingu eða trú. Fylgihlutir eru einnig notaðir til að kenna í óeiginlegri merkingu eins og þegar börn eru að læra á samfélagið og þeir eru einnig til að sannfæra, styðja við það útlit og þau gildi sem einstaklingurinn vill koma á framfæri og sannfæra þannig áhorfandann um að það sem einstaklingurinn stendur fyrir sé rétt. Sem dæmi um það er hægt að nefna alls kyns orður og barmmerki. Það er einnig þekkt að fylgihlutir eru notaðir til að eiga við hið heilaga og hið illa í lífi mannsins og trú.

Flutningur (e. *performance*) skiptir miklu máli þegar kemur að manninum. Hann snertir alla hluta lífs hans. Félagsfræðingurinn Erving Goffman skilgreinir í bók sinni *Presentation of Self in Everyday Life* hugtakið flutning svo: „Flutning má skilgreina sem hverja þá virkni þáttakanda við eitthvert tilefni sem kann að einhverju leyti að hafa áhrif á aðra þáttakendur“ (Goffman, 1959: 15-16).⁹ Við erum alltaf í leikrænum flutningi, daglegt líf er einn flutningur þar sem við sviðsetjum okkur sjálf í samskiptum okkar við annað fólk. Goffman fékk að láni hugtök úr leik og leikhúsgeiranum og notaði þau til að varpa ljósi á daglegan og persónulegan flutning einstaklingsins.

⁸ „Performances mark identities, bend time, reshape and adorn the body, and tell stories“.

⁹ „A „performance“ may be defined as all the activity of a given participant on a given occasion which serves to influence in any way any of the other participants“.

1.4.3 Veruháttur og smekkur

Pierre Bourdieu var franskur heimspekingur og félagsfræðingur og á tímabili einn af þeim fræðimönum sem hvað mest var vitnað í (Davíð Kristinsson, 2007: 19). Kenning hans um veruhátt (e. *habitus*) byggir á hugtaki sem hann fékk lánað hjá Marcel Mauss og skilgreinir síðan nánar. Veruháttur „vísar til reglubundinnar, ómeðvitaðar formgerðar sem einkennir hugsun, skynjun, hegðun og mat viðkomandi einstaklings“ (Davíð Kristinsson, 2007: 8). Hann er fenginn út frá öllu því í umhverfi og aðstæðum sem mótar einstaklinginn og gerir hann einstakan en þó hafa einstaklingar sem alast upp í svipuðu umhverfi allajafna svipaðan veruhátt (Davíð Kristinsson, 2007: 8). Veruháttur er ekki eitthvað sem einstaklingur þarf að hugsa út í heldur er hann ómeðvitaður og hefur áhrif á allt sem við tökum okkur fyrir hendur.

Bourdieu segir að „smekkur (e. *taste*) sé „amor fati“, val örlaganna, en þvingað val, framkallað af aðstæðum tilvistarinnar sem útiloka aðra valkosti sem ekkert annað en dagdrauma og gefa ekki val um neitt nema smekk fyrir hinu nauðsynlega“ (Bourdieu, 1989: 178).¹⁰ Hann segir ennfremur að einstaklingurinn hafi það sem honum líki og líki það sem hann hefur (Bourdieu, 1989: 175). Við höfum því smekk fyrir því sem við þurfum að hafa smekk fyrir til að flækja ekki tilvist okkar um of.

1.4.4 Sjálfsmynd

Hugtakið sjálfsmynd (e. *identity*) getur átt við einstakling eða hóp. Hér verður eingöngu notast við hugtakið í tengslum við einstaklinginn og þá sjálfsmynd sem hann hefur. Þjóðfræðingurinn Alan Dundes segir í bókinni *Folklore Matters* að orðið „identiy“ komi frá latneska orðinu „idem“ sem þýði *sami og áður er getið* en bætir við að hugtakið reiði sig jafn mikið á mun og það sem er líkt (Dundes, 1989:3). Viðmælendur mínir vilja samsama sig ákveðnum gildum og vera sjálfum sér samkvæmir en einnig vilja þeir vera öðruvísi og standa út úr og þannig birtist togstreita hugtaksins. Dundes segir ennfremur að það geti ekki verið neitt sjálf án annarra einstaklinga og eins getur ekki verið tilfinning um hóp án annarra hópa (Dundes, 1989: 6-7). Joanne Entwistle tengir sjálfsmynd við

¹⁰ „Taste is „amor fati“, the choice of destiny, but a forced choice, produced by conditions of existance which rule out all alternatives as mere daydreams and leave no choice but the taste for the necessary.“

líkamann og skrifar í bók sinni *The Fashioned Body* að sjálfsmynd í nútímasamfélagi sé nátengd líkamanum. Einstaklingurinn upplifir líkamann ótengdan öðrum og tengir sjálfsmyndina við líkamann, þar búi hún og líkaminn sé vettvangur persónulegrar tjáningar (Entwistle, 2015: 138). Sjálfsmyndin er stöðugt borin saman við aðra einstaklinga og aðra hópa og þannig finnur einstaklingurinn hver sjálfsmynd hans er og hvernig sjálfsmynd hann vill birta út á við.

2 Persónur og leikendur

Það má ímynda sér heiminn sem leiksvið okkar og við erum eins og persónur á sviði. Sama manneskjan er bæði persóna og leikandi í hinni stóru sviðsetningu lífsins og fylgihlutirnir og klæðnaðurinn þjóna tilgangi búninga og leikmuna. Erwing Goffman talar um að í daglegu lífi sé einstaklingurinn í flutningi þar sem hann flytur og setur á svið sinn eigin veruleika (Goffman, 1959: 15). Einstaklingurinn hefur yfirbragð (e. *front*) er samanstendur af þeim tónum sem hann beitir til að tjá sig á meðan á flutningi stendur. Þessi tól eru bæði leikmynd og persónulegt yfirbragð (e. *personal front*) sem tekur til útlits (e. *appearance*) og framkomu (e. *manner*) (Goffman, 1959: 19-21). Hegðun okkar og hvernig við sviðsetjum okkur er hluti af daglegu lífi og við notum klæðnað og fylgihluti til að hjálpa okkur við þá sviðsetningu. Sviðsetningin fer ýmist fram framsviðs (e. *front stage*) þar sem einstaklingurinn er fyrir framan áhorfendur og notar yfirbragðið til að sannfæra áhorfendurna um sviðsetningu persónu sinnar eða baksviðs (e. *back stage*). Baksviðs er svæði þar sem einstaklingurinn getur verið afslappaðri, er ekki í flutningi fyrir framan áhorfendur (Goffman, 1959: 98).

Það að setja upp fylgihlutina í byrjun dagsins er líka hluti af flutningi. Menningarmannfræðingurinn Victor Turner, sem þróaði hugtakið jaðartíma (e. *liminality*), bjó til út frá því hugtakið gervi jaðartími (e. *liminoid*) þar sem hann lýsir þeim athöfnum í nútímasamfélagi sem hafa svipaðan tilgang og þær helgiathafnir sem jaðartíminn á venjulegast við. Þegar einstaklingurinn setur upp fylgihlutina fer fram óformleg athöfn. Meðan á þessari athöfn stendur er hann í jaðartíma, hann er hvorki eitt né annað (e. *betwixt and between*) (Turner, 1969: 95), ekki klæddur og ekki tilbúinn fyrir daginn.

Í þessum kafla hyggst ég varpa ljósi á þá einstaklinga sem ég tók viðtal við. Hver einstaklingur er sérstakur og þær ástæður sem eru fyrir vali þeirra á fylgihlutum eru eins misjafnar og þeir sjálfir. Til að skilja betur hvaða hlutverki skartgripir og fylgihlutir gegna er gott að skoða einstaklinginn og hvernig hann notar fylgihlutina til að klára ímyndina ásamt hlutverki þeirra í sköpun og viðhaldi sjálfsmyndar. Við greiningu viðtalanna kom það nokkuð fljótlega fram að þau orð sem viðmælendur mínr notuðu voru í samhengi við þá mynd sem þeir höfðu af sjálfum sér.

2.1 Anna

Það er áhugavert að skoða orðin sem viðmælendur mírir nota til að lýsa fylgihlutunum sínum og sjálfum sér. Oft er um að ræða svipuð eða samskonar orð. Fólk er misjafnt og þeir hlutir sem það velur eru lýsandi fyrir það sjálft. Anna lýsir sjálfri sér sem ástríðumanneskju sem endurspeglast í þeim orðum sem hún notar til að lýsa hlutunum sínum og þeirri starfsgrein sem hún hefur valið sér. Það er mikil tjáning í dansi og það sést einnig á þeim orðum sem hún notar til að lýsa hlutunum sínum: Hún segir að sér *þyki vænt um þá, elskar þá jafnvel* og segist vera *tengd* þeim. Henni þykir mikilvægt að þeir séu *sentimental, glamúrlegir* og *einfaldir*. Fegurð hlutanna skiptir hana líka miklu máli þótt orðin *fáránlegt* og *klikkað* fái líka að fljóta með þegar hún lýsir hlutunum og þá oftar en ekki þegar um er að ræða fylgihluti sem eru *ýktir* að einhverju leyti (SÓP 6, 2014). Anna lýsir til dæmis tösku sem hún á:

Ég á gamla tösku sem ég keypti í San Francisco, alveg eldgömul frá 1950 eða eitthvað svoleiðis. Hún er úr svörtu lakki en svo eru smellur á henni og það er svona eins og þykkt teppaefni, eitthvað svona munstur sem er smellt utan á hana og ég er eiginlega yfirleitt alltaf með hana þannig og svo er auðvitað hægt að taka það af og nota hana hinsegin líka. Hún er frábær og ég elskar hana líka. Dásamleg.

(SÓP 6, 2014)

Mynd 1 Anna Kolfinna Kuran

Taskan frá San Francisco er *frábær* og *dásamleg* og það eru flestir aðrir hlutir sem Anna velur sér líka. Hún verður að eigin sögn að verða skotin í hlutunum (SÓP 6, 2014) og hún velur þá af kostgæfni. Það er mikilvægt fyrir hana að hlutirnir séu vandaðir og hún er meðvituð um efnin sem þeir eru úr. Gæði skipta Önnu miklu máli en hún á erfitt með að nota hluti sem eru dýrir (SÓP 6, 2014). Hún er þó að venja sig á það því þótt hún eigi fína

skó sem eru vandaðir og frá einhverju merki vill hún ganga í þeim og nota þá (SÓP 6, 2014). Það má vera að ástæða þess að gæðin skipti máli sé sú að hún er alin upp við það að taka eftir úr hverju hlutirnir eru.

Anna er sú eina af viðmælendum mínum sem nefnir merki og merkjavöru. Hún segir að merki skipti hana máli að einhverju leyti og sérstaklega þegar kemur að skóm en þó finnist henni mikilvægt að nota þá: „Eins og að kaupa sér fína og dýra skó og ekki nota þá, mér finnst það mjög sorglegt. Ég geng í öllum mínum fínu hælum og alveg eyðilegg þá en mér finnst það allavega skemmtilegra að ég hafi notað þá en ekki“ (SÓP 6, 2014). Það sem við erum alin upp við hefur áhrif á veruháttinn okkar. Veruháttur er, eins og áður hefur komið fram, ákveðin formgerð sem hefur áhrif á það sem við gerum í daglegu lífi (Davíð Kristinsson, 2007: 8). Þegar kemur að því að velja sér hluti hefur veruháttur Önnu mótagt að hluta til af því sem móðir hennar og vinkonur töldu mikilvægt. Anna segist hafa smekk fyrir góðum efnum og hlutum sem eru ekta. Hún telur að í þeim efnum hafi móðir hennar og vinkonur haft nokkur áhrif (SÓP 6, 2014). Aðspurð um hvort merkjavara skipti máli svarar hún: „Ég var eiginlega svolítið slæm í því þegar ég var aðeins yngri. Ég var eiginlega bara alin upp við það“ og bætir jafnframt við:

Sá vinkonuhópur sem ég var í þegar ég var unglingur, það var voða mikið lagt upp úr merkjavörum. Við vorum alveg svakalegar. Þá keypti ég bara eitthvað sem var merki en ég lagði líka mikið upp úr gæðunum og ef hluturinn var fallegur. Það var kannski svona aðeins yfir strikið. Ég finn samt að ég er ennþá aðeins veik fyrir því. En ég hef líka ótrúlega gaman af gömlum hlutum, antikmunum og vintage dóti. Mér finnst eiginlega skemmtilegast að blanda þessu saman og finna hvernig mér líður vel þannig að ég er ekki... það (merkið) ræður alls ekkert öllu. Ég á ekkert mikið af merkjavöru núna, ekkert miðað við hvernig það var. Hælaskó kaupi ég bara eitthvað

Mynd 2 Taskan frá San Francisco

fínt. Ég kaupi mér ekki hælaskó nema þeir séu í fyrsta lagi sjúklega fínir, flottir og yfirleitt mjög dýrir. Það er bara einhver ást sem ég hef tekið mér og neita að sleppa. Það er þá yfirleitt bara einu sinni á ári eða minna sem ég er að kaupa eitthvað þannig.

(SÓþ 6, 2014)

Sjá má að val Önnu hefur breyst en það eimur enn eftir af þeim anda sem ríkti í vinahópi hennar. Hún kaupir enn merkjavöru en ekki af því að það er merkjavara heldur horfir hún á hlutinn sjálfan og gildi hans. Veruháttur einstaklinga þróast eftir því sem leið þeirra í gegnum lífið lengist. Með hverju skrefinu sem við þroskumst breytist veruhátturinn. Það spilar fleira inn í en það sem Anna er alin upp við, aðrir straumar í kringum hana og hvað hún velur að gera þann daginn.

[Fylgihlutirnir] krydda átfittið eða þannig, það gefur svoltíð svona karakter og mér finnst mjög skemmtilegt að geta leikið sér með það. Ég horfi mikið á það á förnum vegi hvernig aðrir klæða sig og nota aukahluti líka. Já það einhvernvegin gefur mínu lífi meiri lit, ég get alveg farið í betra skap næstum því við það að vera með einhvern hatt. Ég nota þetta alveg svona. Kannski skartið svoltíð líka, ef ég er eitthvað döpur eða leiðist eitthvað þá reyni ég að kæta mig, set á mig einhverja hálsfesti eða eitthvað sem er kannski sínu kjánalegt en hjálpar, alveg eins og að vera í lituðum fötum og ekki alltaf í svörtu... ég held þetta sé svona svipað.

(SÓþ 6, 2014)

Að tala um fylgihluti sem krydd, eins og Anna gerir, á vel við. Í matargerð, líkt og í samsetningu á klæðnaði og fylgihlutum, eru margir þættir sem huga þarf að. Eitt af því sem gerir góðan mat betri er kryddið sem glæðir matinn nýjum tónum og dregur fram tóna sem þegar eru til staðar en hefðu annars tapast eða farið fram hjá manni. Þó að vandað sé til verka, einungis valið framúrskarandi hráefni og eldað af ástríðu og alúð, verður maturinn sjaldan meira en miðlungs ef kryddið gleymist (þó ekki væri nema nokkur saltkorn). Þegar maður borðar matinn og nýtur hans skiptir máli að hann sé í jafnvægi, vel fram settur og að hann bragðist vel eða á áhugaverðan hátt. Fylgihlutir gera það sama fyrir klæðnaðinn, þeir draga fram nýja tóna og bæta þáttum við sem setja klæðnaðinn í jafnvægi eða jafnvel gera hann áhugaverðari.

2.2 Steinunn

Þau orð sem Steinunn notar yfir sína fylgihluti og notkun sína á þeim eru af allt öðrum toga en hjá flestum hinna. Steinunn notar mörg orð til að lýsa og tengjast þau þeirri ímynd sem hún vill hafa og hvernig hún vill vera þegar hún notar skartgripina sína. Steinunn vill ganga með *fallega* hluti sem eru *litríkir, glansa*, eru „*sækadelik*“ og *pönk*. Henni finnst margt *sorglegt* þegar kemur að fylgihlutum en margt líka *skemmtilegt* og *falegt*. Það

heillar hana ef hlutirnir eru *töffaralegir* og *töff* sem tengist því að vera *pönk*. Hún lýsir sumum hlutunum sem *fáránlegum* eins og Anna gerir og finnst skartgripir sem „meika ekki sens“ skemmtilegir og *þykir vænt um* þá. Tilgangur Steinunnar með fylgihlutunum er að hluta til annar en hinna viðmælendanna. Ásamt því að nota skartið til að sýna smekk sinn og ímynd út á við notar hún þá einnig til að fela:

Þegar ég var unglingsur notaði ég alltaf föt sem ég fékk eða fann. Ég fékk hlýraboli frá ömmu minni eða frænku minni í Svíþjóð og þeir voru mjööög flegnir og ég hugsaði ekkert: Best að biðja þær um boli sem eru ekki eins flegnir. Eða: Best að fara í bol yfir. Heldur var ég bara: Ó nei þetta er of fleginn hlýrabolur, best að setja á sig tíu hálsfestar til að enginn sjái þú veist hérna (bendir) brjóstaskoruna eða að fólk sé ekki að horfa á brjóstin. Þannig að ég setti bara alltaf fuuullt af hálsfestum á mig af því þá fannst mér að ég væri að fela brjóstin míni einhvern veginn. Ég var alltaf svo stressuð með brjóstin á mér og þegar ég fékk brjóst varð ég alltaf að vera í mjög þróngum brjóstahöldurum til að fela brjóstin. Ég held að þetta sé líka hjá mér að ég er stundum óörugg með sjálfa mig og þá finnst mér að ég geti bara falið mig í skartgripum. Ef ég er í peysu með síðum ermum og svo helst í einhverju sem fer yfir höndina, grifflum eða eitthvað þannig og með hringa. Mér finnst frábært að vera með hringa á öllum fingrum og hálsmen og hárskraut og allt bara! Hrúga á sig skrauti og stundum kannski ef ég segi við Ísak: Jæja ég er tilbúin, er ég ekki fin? Þá segir

Mynd 3 Steinunn „Eldflaug“ Harðardóttir

hann: Jú, þú ert ofskreytt eins og venjulega. En þá líður mér eins og ég sé öruggari því þá er ég öll í skrauti.

(SÓP 7, 2014).

Steinunn notar þannig hálsfestarnar sem leið til að beina athyglinni annað. Joanne Entwistle talar um það í *The Dressed Body* að kvenleiki standi kvenlíkamanum nær heldur en karlmennska standi karllíkamanum í augum samfélagsins (Entwistle, 2001: 53-4). Líkami kvenna fær meiri athygli og á hann er horft á annan hátt. Það er Steinunni eðlilegt að vera öruggari ef fólk getur horft á eitthvað annað en líkama hennar. Henni finnst líkaminn vera of sjáanlegur og notar skartið til að draga athyglina frá sjálfri sér. Ásamt því að fela líkamann notar Steinunn fylgihlutina til að tjá sig. Ofskreytt er orð sem lýsir henni að vissu leyti en á sama tíma leggur hún mikið í að bera skartið á sem skemmtilegastan og persónulegastan máta. Þannig líður henni vel. Þegar hún fer að spila eða út að dansa með vinum sínum notar hún meira skart. Skartið endurspeglar hvernig henni líður:

Ef ég er í mjög góðu skapi þá er það... sko, ef ég er í töffaralegu skapi, þá jafnvel er ég í þAÐ töffaralegu skapi, að ég er ekki með neina gadda. Þá finnst mér ég vera það kúl að ég þarf ekki neina skartgripi eða á hinn veginn að ég er í það töffaralegu skapi að mér finnst ég vera kúl í dag og þá ætla ég bara að vera kúl í dag og alveg sama hvort einhverjum finnist hann (skartgripurinn)asnalegur og set bara á mig skartgripi.

(SÓP 7, 2014)

Það er mikilvægt fyrir Steinunni að vera töffaraleg og valið á þeim skartgripum sem hún notar er í samræmi við það. Hún tæklar umhverfið útfrá því hvernig henni líður hvern dag og það birtist í þeim fylgihlutum og skartgripum sem hún notar. Hún segist líka meðvitað vera að venja sig á að vera eins og henni dettur í hug án þess að þurfa að fela líkamann og að það sé í lagi að hann sjáist (SÓP 7, 2014).

Steinunn er mjög sjálfsmeðvituð og meðvituð um að bera ekki einhver tákn sem hún getur ekki staðið við sjálf. Hún breytir jafnvel eða hættir að ganga með skartgripina sína ef henni finnst þeir ekki passa hennar sannfæringu (SÓP 7, 2014). Þegar hún fer á svið fer hún inn á jaðarsvæði (e. *liminal space*) þar sem hún er ekki hún sjálf heldur

eitthvað til að horfa á, hún er framhliðin (e. *front*) á tónlistinni. Meðal annars vegna þess hugsar hún mikið út í hvernig hún er á sviði og hvernig aðrir sjá hana jafnvel bara í hversdagslegri athöfnum eins og þegar hún er að vinna:

Það er einn sem mér þykir mjög skemmtilegur, hann er svona plasthringur, úr einhverju svona jelly og hann er allskonar á litinn og frekar stór. Ég er að vinna á bar og ég vinn við að dæla bjór. Mér finnst mjög gaman að vera með hring á hendinni sem er að dæla bjórnunum því fólkisem er að horfa sér hringinn. Ég var svona að spá í því að höndin míni þarf að vera falleg þegar ég er að dæla bjórnunum og þá er gaman ef það eru tvö armbönd og einn hringur og naglalakk þegar ég er að dæla bjórnunum. Þá er ég oft með þennan hring.

(SÓP 7, 2014)

Það má sjá að Steinunn hugsar mikið um hvernig hún sviðsetur sig framsviðs (e. *frontstage*). Hún notar mun fleiri skartgripi og fylgihluti þegar hún er framsviðs heldur en þegar hún er baksviðs. Baksviðs er einstaklingnum kleift að slaka á, hann þarf ekki að fara með línumnar sínar og þarf ekki að vera í karakter lengur (Goffman, 1959: 98). Þegar Steinunn fer út að hitta vini sína setur hún mikið af fylgihlutum á sig en þegar hún er heima í afslappaðara umhverfi eru þeir færri.

2.3 Tumi

Tumi leggur ekki mikið upp úr magni fylgihluta. Hann leggur mikla hugsun í hvernig þeir eru og af hverju hann setur þá upp. Einnig er mikilvægt fyrir hann að hlutirnir séu vandaðir og látlausir. Þau orð sem hann notar til að lýsa sjálfum sér og fatnaðinum er *klassískt, látlauast og praktískt*. Þessi orð eru kjarni þess hvernig hann notar fylgihlutina sína. Hann leggur líka mikið upp úr því að þeir séu *fallegir*. Hann gengur með fáa vel úthugsaða fylgihluti sem setja smá

Mynd 4 Tumi Ferrer

auka stíl á fatnaðinn hans. Ímynd hans er því látlaus og hann gerir ekki mikið til að klæða sig upp, breytir lítið út af vananum en tjáir það með bindum og slaufum (SÓP 1, 2014). Hann segir: „Hef prófað ýmislegt og veit hvað virkar og hvað ekki“ (SÓP 1, 2014). Hann virðist vera búinn að finna sinn stað.

Tuma finnst gaman að eiga og ganga með slaufur. Jaðartíminn (e. *liminality*) þar sem við erum ekki tilbúin, ekki komin í búninginn er líka áhugaverður. Fyrir marga er sá tími dagsins sérstakur og þeir leggja mikla natni við að setja hvern hlut og hvert smáatriði á sinn stað. Gjörningurinn sjálfur við að binda slaufurnar eða treflana skiptir Tuma máli (SÓP 1, 2014) og spilar það eflaust stóran þátt í því að honum finnst áhugavert að ganga með þessa fylgihluti. Sá partur að þekkja til og leggja vinnu í að klæða sig upp heillar hann og hann sér fegurðina í því praktíska.

Samt sem áður er tilfinning Tuma fyrir fylgihlutum ekki sú að þeir séu praktískir. Það sem hann leggur upp úr er að fylgihluturinn sé „brjálæðislega fallegur“ eða „rík tilfinning“ á bak við hann til að hann gangi með hann (SÓP 1, 2014). Fegurðarskyn skiptir hann miklu máli og má vera að það tengist líka því hvaða fag hann hefur unnið við mestalla starfsævi sína.

Af praktískum ástæðum verða sumir hlutir að vera áberandi og á það við um suma hluti sem Tumi á. Þá hluti sem passa ekki inn í ímyndina leggur hann fljótt á hilluna og hugsar ekki meira um þá. Sem unglungur notaði Tumi hermannamerki frá afa sínum:

Ég var með aðra keðju um hálsinn þar sem ég var með tinplötur sem báru nöfn og einkennisnúmer afa míns frá því hann var í bandaríksa hernum, sem mér fannst mjög flott. Á sama tíma var erfitt að ganga með þetta því það var svolítið hávært, glumdi í því þegar maður hljóp með þetta og það var þreytandi. Auðvitað var þetta mjög praktískt í tilfelli afa. Hann var með eina utanum hálsinn og eina litla til að til að setja utanum tana ef hann skyldi deyja. Þegar ég gekk með þetta fattaði ég það ekkert, það hafði enga merkingu eða dýpt... mér fannst þetta bara flott og var innan fjölskyldunnar. Pabbi hafði á einhverjum tímapunkti gengið með þetta líka.

(SÓP 1, 2014)

Þrátt fyrir tilfinningatengslin sem þetta hálsmen ætti að hafa gekk Tumi með það vegna þess að það var flott. Hálsmenið hefur samræmst ímynd hans á þeim tíma og þegar hún

breyttist hætti hann að ganga með það. Hluti af ástæðunni fyrir því að hann hætti að ganga með hálsmenið gæti einnig hafa verið hve hátt það létt. Það er allt annað að horfa á hluti en snerta þá og ganga með þá. Hálsmenið er ákveðin yfirlýsing og vegna fyrirferðar þess í rýminu er það erfitt.

Aðspurður um uppáhaldshlutina sína talar Tumi um hlutina í eldhúsínu (SÓP 1, 2014). Það má segja að hlutirnir í eldhúsínu séu hinir einu og sönnu fylgihlutir Tuma og þeir sýna hver hann er og hvaðan hann kemur. Verandi kaffibarþjónn á Tumi fleiri græjur til að hella upp á kaffi heldur en meðal manneskja. Líkt og með fylgihlutina er ekki verra ef þeir eru „fallegt stáss“ (Tumi Ferrer, 10. ágúst 2015) en það er þó ekki nauðsynlegt. Þeir hlutir sem hann nefnir sem dæmi eru allir frekar stílhreinir og praktískir. Tumi segir kaffibarþjóna oft ganga með fylgihluti sem eru kaffitengdir. Til dæmis á hann ermahnappa sem eru í formi kaffibauna. Hægt er að fá eyrnalokka, hálsmen, boli og aðra hluti sem sýna að einstaklingurinn sem ber þá tilheyri kaffibransanum (SÓP 1, 2014). Félagsfræðingurinn Patrick J. Williams segir að það fari eftir aðstæðum hversu staðfastur einstaklingurinn er og hve áberandi hann vill vera hversu stórt hlutverk hver hluti sjálfsmynnar hans hefur (Williams, 2011: 138). Að vera kaffibarþjónn er stór hluti af sjálfsmynd Tuma en er ekki mjög ráðandi þegar kemur að því að skreyta líkamann. Margir innan kaffigeirans bera til dæmis húðflúr sem Tumi gerir ekki. Húðflúrin tengjast táknum sem kaffibarþjónar hafa notað til að tengja sig kaffi, líkt og kaffibaun eða -planta.

2.4 Doddi

Doddi fann sig ekki í fylgihlutum fyrr en hann var að verða þritugur. Þá bætti hann hægt og rólega við einum og einum hlut. Það sem skiptir Dodda mestu máli varðandi skart og fylgihluti er að þeir séu *fallegir, persónulegir* og að þeim fylgi *merking* (SÓP 5, 2014). Það sama má lesa út úr þeim orðum sem hann notar til að lýsa fylgihlutunum: Honum finnst mikilvægt að þeir séu *þægilegir*, veiti honum ró en séu á sama tíma *töff, kúl* og

Mynd 5 Þorvaldur Þór Þorvaldsson (Doddi)

skemmtilegir. Dodda þykir vænt um fylgihlutina sína enda eru þeir fylgihlutir sem hann gengur með valdir af kostgæfni. Honum finnst *skemmtilegt* að ganga með þá og þeir þurfa að vera bæði *praktískir* og *heillandi*. Sumum fylgir vesen en það getur verið bæði kostur og ókostur (SÓþ 5, 2014). Hvernig hann setur fylgihlutina á sig er úthugsað fram í minnstu smáatriði. Sem dæmi um það eru hálsmenin sem Doddi gengur með. Þau hanga í leðurböndum og valdi hann lengdina á böndunum þannig að annað menið legðist örlítið ofan á hitt (SÓþ 5, 2014). Doddi tekur tímabil með hvern hlut, gengur með hann í ákveðinn tíma en hvílir hann svo. Hann talar um að rótera þeim og blanda saman hlutum sem upphaflega áttu ekki að vera saman (SÓþ 5, 2014).

Þar sem Doddi er trommari skiptir máli hvernig hann klæðir sig. Þegar hann er að vinna skiptir máli hvað hann er með á höndunum:

Já til dæmis eins og þetta armband frá Pandora¹¹, ég er ekki alltaf með það. Ég bæti því við ef ég ætla að vera fínn eða eitthvað svoleiðis. Það er mjög erfitt fyrir mig af því ég spila á trommur, það getur verið erfitt að spila með sum armbönd, til dæmis það [Pandora-armbandið] er ekki mjög þróngt, aðeins of laust. Mér finnst óþægilegt að spila með það. Ef ég fer á gigg þá tek ég það ekki með mér og já það sem ég vel er í samræmi við það, ég vel hvað ég get spilað með. Í mínu tilviki segir það [að fara að vinna] mikið til um hvað ég set á mig og líka hversu erfitt giggið er. Ef þetta er rosalega auðvelt, ef ég er að spila lítið eða hægt, þá breytir það nánast engu hvað ég er með á mér. Ef ég spila mikið sem er krefjandi þá verð ég að velja, „æ nei þetta er of breitt þetta hindrar hreyfingu úlnliðsins“ og þá get ég ekki verið með það.“

(SÓþ 5, 2014)

Ímyndin skiptir máli þegar kemur að vinnunni. Að „make an impression“ er hluti af vinnunni, að vera sérstakur og einstakur eykur líkur á að rétta fólkið taki eftir honum. Það myndast togsteita á milli þess að líta vel út og þess að geta unnið með fylgihlutina á sér. Þegar Doddi spilar og fer út til að hitta fólk er mikilvægt fyrir hann að koma fram og

¹¹ Pandora er vandað vörumerkí sem selur armbönd og hálsmen ásamt aukahlutum á böndin/keðjurnar sem hægt er að bæta við seinna þegar einstaklingurinn ákveður að hann vilji bæta við aukahlutum á skartgripina. Þannig leyfist kaupandanum að hanna á sinn hátt uppbygginguna og persónugera skartgripina.

láta taka eftir sér. Það er vitað að í lífinu getur það skipt sköpum að koma vel fyrir við fyrstu kynni (Goffman, 1959: 10). Doddi velur að gera meira úr fylgihlutunum; bera einstaka fylgihluti til að vera eftirtektarverður. Þegar hann hittir fólk og spilar setur hann upp persónulegt yfirbragð sem vekur eftirtekt. Goffmann segir að til að einstaklingurinn veki eftirtekt verði hann að senda réttu skilaboðin á meðan á flutningnum stendur (Goffman, 1959: 27).

Það tók Dodda langan tíma að komast út úr „norminu“ að eigin sögn. Normið er það að passa inn í samfélagið án þess að gera mikið út fyrir það viðurkennda. Það er fín lína milli þess að vera öðruvísi eða passa inn. Dodda finnst normið ekki vera áhugavert fyrir sig og með normi á hann að við að horfa í kringum sig og gera það sem allir hinir eru að gera án þess að gera eitthvað til að skera sig úr. Doddi fór eftir því sem hann taldi vera normið þar til hann var 28 ára en þá fór hann að brjótast út úr því með skarti. Hann talar um að þetta verði eins og fíkn:

Ég var aldrei með tvö hálsmen fyrst en nú er ég með tvö hálsmen. Mér finnst það gaman en finn að það verður meira og meira. Ég byrjaði ekki með mikið á höndunum heldur, ég gæti verið með meira mér finnst það ekkert tiltökumál. [...] Þetta er eins og fíkn, ja eða ekki eins og fíkn en meikar meiri sens að vera með meira eftir því sem tíminn líður og maður verður vanari. Ég tek eftir að ég horfi á fólk í sjónvarpi eða myndum sem er búið að vera í þessum fíiling lengi það er kannski komið með 30 hálfestar. Til dæmis Johnny Depp hann er bara með allt skart heimsins, hann er bara með [gerir þyrluhljóð og sýnir með látbragði hringi raðast rosa hratt á hendurnar] átján hringa og eitthvað og það er bara geðveikt og það bara virkar.

(SÓþ 5, 2014)

Fyrir Dodda eru fylgihlutir og skart leið til að komast út úr norminu og til þess að efla sjálfstraust. Honum finnst mikilvægt að velja hlutina vel sem hann ber og leggur mikið upp úr því. Á til dæmis þrenn gleraugu til að geta valið eftir tilefni og fatnaði. Doddi virðist hafa skýra hugmynd um hvar hann staðsetur sig á rófinu milli normsins og hins sérstæða.

Fylgihlutir gefa okkur aðra merkingu. Við notum þá til að senda skilaboð til annarra í kringum okkur, meðvitað eða ómeðvitað. Þessi breyting liggur í orðum Dodda þegar hann lýsir hattinum sem hann gekk með:

Ég geng aldrei með hatt eða jú! einstaka sinnum. Ég hérrna ah til dæmis í dag ég hefði átt að vera með hattinn minn. Þá er ég ekki að tala um fedora¹² heldur fallegan stærri hatt sem vinur minn gaf mér þegar við vorum að versla síðastliðið summar í Kormáki og Skildi. Þá var ég að máta hatt, svona kúreka hattur í raun. Hann er dökk grænn, með breiðu barði, beisikklí eins og kúreka hattur, samt ekki þannig að maður hugsar: Ahh kúreki. Heldur bara svona fallegur hattur. Mér finnst þægilegt að vera með hann en ég nota hann bara af því að hann er svo praktískur. Ég nota gleraugu og ef það er rigning úti þá finnst mér rosa gott að setja á mig þennan hatt og þá rignir ekki ofan í gleraugun. Það sem er merkilegt við að vera með hann er að um daginn fór ég út að borða með mömmu og svo fórum við út saman. Það var dansleikur eftir tónleikana, við fórum tvö saman og dönsuðum fullt og ég alltaf með hattinn. Svo gekk bara sagan næstu daga að mamma væri komin með nýjan mann. Af því að ef maður er með svona hatt þá allt í einu... þetta er ekki svona unglunga hattur eða fedora, heldur svona alvöru hattur og það sést heldur ekki eins vel framan í mann. Þetta er stór hattur og ég bara þarna með hatt og þetta er ákveðið virðingartákn og svona heldri manna, eldri manna, þú veist þessi sem að er fúll og ekki ungur, hann er gamall með hatt. Það er svolítið áhugavert fannst mér. Þannig að ég nota hann bara við þannig til efni. Já rignigu og snjókomu. Já einmitt.

(SÓP 7, 2014)

Ímyndin sem Doddi hefur með þennan hatt er af eldri manni. Honum finnst það merkilegt því það samrýmist ekki sjálfsmynd hans. Williams skrifar í bókinni *Subcultural Theory* að sá still sem maður velur sér endurspegli sjálfsmyndina og hversu sjálfsmeðvitaður einstaklingurinn er, bæði þegar kemur að einstaklingnum og hópinum (Williams, 2011: 74). Doddi er hvorki sjálfur né í vinahóp sínum á þeim stað að vera

¹² Fedora er tegund af hatti, felt hattur með litlum börðum. Þessi tegund af hatti er táknað fyrir einstaklinga sem vilja sýnast meira en þeir eru og tekst það ekki. „A hat that went from the sure sign of an early 1900's tough guy, to the sure sign of a 1980's and onward loser who is desperately seeking for a style to call their own (and ruining everything they touch in the process).“ (Donottouchthis, 2008)

gamall. Hann samsamar sig við ungt fólk og einstaklinga sem halda í æskuna líkt og Johnny Depp.

2.5 Gummi

Bakgrunnur Gumma skiptir máli þegar maður skoðar hvaða hluti hann velur. Hann er menntaður fatahönnuður frá Listaháskóla Íslands og hefur einnig unnið hjá Kormáki og Skildi. Hann á núna og hannar fyrir merkið Jör. Þetta helst í hendur; áhugi hans á fatnaði og það starf sem hann valdi sér. Orðin sem Gummi notar til að lýsa endurspeglar bæði þá fylgihluti sem hann ber og þann fatnað sem

Mynd 6 Guðmundur Jörundsson (Gummi)

hann hannar fyrir fyrirtækið. Honum finnst mikilvægt að fylgihlutir séu *praktískir* og *klassískir*. Tilfinningin fyrir fylgihlutunum er einnig mikilvæg og þeir verða að vera *ábreifanlegir*, *einfaldir* og hafa raunverulegt *notagildi* til að Gummi noti þá yfir höfuð. Eins og Doddi og Steinunn notar hann orðið *vesen* til að lýsa. Hann segist vera með *þráhyggju* fyrir hlutunum og að hann taki *tímabil* með hvern hlut (SÓP 3, 2014). Þetta samræmist vel faginu sem hann valdi sér en þar skiptir máli að geta sökkt sér algjörlega í að vinna að einu og skipta svo yfir í annað:

Ég er svolítið öfgafullur, fæ eitthvað á heilann, verð að fá það, obsessa með það, en svo er það bara búið. Ekki með allt, en svona flest. Þetta er svona með allt í lífinu mínu, líka þegar ég er að hanna. Þá getur maður tekið eitthvað fyrir og farið alveg inn í það þegar maður er að gera línu og svo fær maður bara leið á því. Þá finnst manni síðasta lína bara leiðinleg og þá kemur eitthvað nýtt og stundum bara allt annað. Ég held það sé bara ágætis kostur. Maður verður að ná að channela þessu rétt. Verra ef þetta á við um fólk, ef maður fær leið á fólk, bara að hitta fólk og tekur fyrir fólk og dömpar því síðan. Það er ekki þannig hjá mér, ég get verið vinur fólks lengur en í þrjá mánuði (hlær).

(SÓP 3, 2014)

Ímyndin skiptir hann miklu máli og hann er nákvæmur þegar kemur að klæðnaði og fylgihlutum. Hann segir að það sé mikilvægt „ef það lúkkar vel“ fyrir klæðnað og talar einnig um að „pakka sig upp“ og vísar þá í að hann sé að bæta í allan pakkann af því heildarúltiti sem hann sækist eftir (SÓP 3, 2014). Partur af því er hringur sem hann fékk í afmælisgjöf. Þetta er gullhringur sem hann kallar kallafring og er innblásturinn af honum fenginn frá þáttaseríunni House of Cards¹³. Hringurinn er hannaður af Orra Finn design og á honum eru tákna sem tengjast Gumma líkt og afmælisdagurinn hans (SÓP 3, 2014). Honum finnst hlutirnir verða að vera sjálfsagður partur af honum. Annað hvort passa þeir eða ekki (SÓP 3, 2014). Þeir verða að vera partur af rútinunni og næstum hluti af honum sjálfum. Hann segir að best sé ef hann þarf ekki að taka af sér fylgihlutina eða að það sé jafn sjálfsagt og að tannbursta sig (SÓP 3, 2014).

Líkt og með Tuma eru uppáhalds fylgihlutir Gumma ekki beint venjulegir fylgihlutir heldur eru þeir tengdir hugðarefnum hans:

[...] í rauninin sko, þá eru bílar uppáhalds fylgihlutarinn minn. Það er svo skrítið, ég hef ekki áhuga á bílum eins og flestir hafa áhuga á bílum; hvernig þeir eru uppbyggðir en ég hef rosalegan áhuga á hönnunarhlíðinni á bílum og ég get fengið alveg hrikalega þráhyggju í svona bílamálum. Ég fékk einmitt 30 ára gamlan Bens um daginn sem er frábær fylgihlutur og praktískur. Ég held að með svona fylgihluti ef það er praktík í þeim, er [þetta] auðveldara heldur en ef það er bara look pæling, þá finnst mér það erfiðara. [...]. [Ég] tengi rosa mikið við fylgihluti í áhugamálum mínum, eins og í veiði, laxveiði. Þá fer ég á allt annað level með þetta, verð oblivious með þetta. Myndi kannski aldrei eyða þessum peningi í föt en út af því þetta er veiði þá er það alltílagi, ef þú veist hvað ég meina. Það er náttúrulega út af því þetta er praktískt, já ég þarf þetta. Það er náttúrulega allskonar gleraugu og vöðlujakka og box og klippur og allskonar drasl og mér finnst það rosa skemmtilegt út af ég þarf þetta. Það svona réttlætir þetta.

(SÓP 3, 2014)

¹³ House of Cards eru bandarískir sjónvarpsþættir skapaðir af Beau Willimon fyrir Netflix. Birtir upphaflega á Netflix á árunum 2013 – 2015.

Gumma þykir gaman að stunda veiði og þar nýtur hann sín vel þegar kemur að fylgihlutum. Þar hafa hlutirnir tilgang sem er grundvöllur þess að hann kaupi og noti fylgihlutina.

Eins og áður hefur komið fram er Gummi tengdur þessu sviði, fylgihlutum, í gegnum fatahönnunina og hefur hann því innsýn í tíðarandann. Þegar kemur að herrafatnaði og fatnaði fyrir karlmenn hefur tískan verið að leita til baka í gömlu gildin.

Herrafatnaður er upphaflega bara, stórkostlegur og ógeðslega flottar hefðir og allt svo vandað, sem hefur auðvitað dalað eins og allt. Dalað... breyst. Maður má ekki vera með of miklar fortíðarþráhyggjur. [...] Ég held að fólk átti sig ekki á því hvað er mikil vinna á bak við hverja flík, í búðinni og línumni. Eða að fólk uppi í búð fatti að það er kjallari undir þér og þar sé fólk að vinna og hanna og þróa fatnað. Þetta er svolítið skemmtilegt, að vita að einhver... þetta er svo áþreifanlegt, að einhver sé raunverulega að gera þetta. Þannig að þegar þú kaupir flík, eða skart... þú kaupir hring af Orra Finn, þá veistu að hann var að gera þetta. Það er eitthvað fallegt við það. Ég held að þetta sé svolítið að fara í þetta far, að fólk sé að hugsa hvar það sé að kaupa og af hverjum og hvað er á bak við hlutina. Það er náttúrulega frábær þróun. Svo er alltaf stærsti parturinn svona ignorant. Misskilningurinn í þessu er að fólk heldur að það sé að spara svo mikið, við að kaupa drasl. Þetta er svo hrikalegur misskilningur. Þetta er náttúrulega bara neysla og fíkn. Fólk þarf bara að fá mikið. Skýrasta dæmið er í skófatnaði, eins og í herraskóm. Þú getur keypt þér skó sem kosta 30 þúsund og þeir endast þér einn vetur kannski eða ár, eitt og hálf, max tvö: límdir skór. Svo geturðu bætt við 10 – 30 þúsund kalli og þá áttu bara skó í 15 ár. Sem eru handsumaðir og randsumaðir¹⁴ og þú getur bara alltaf endursólað þá. Þetta er svona... fólk vill náttúrulega... það er alltaf að reyna að blanda þessu á einhvern hátt. Ég er náttúrulega í því sama, ég er alltaf að taka eitthvað fyrir, þá reikna ég með að taka það upp aftur [seinna].

(SÓÞ 3, 2014)

¹⁴ Randsumaðir skór eru með saumuðum sóla í stað þess að hann sé límdur. Hér er verið að vísa í saum sem sést oft meðfram leðri skósins sjálfs. Saumaður sóli gerir skóinn endingarbetri og er að jafnaði ávísun á betri gæði og endingu.

Samkvæmt Bourdieu sýnir smekkur hvaðan einstaklingurinn kemur og skiptir fólkí þar af leiðandi í stéttir (Bourdieu, 2007: 34). Joanne Entwistle víesar í Bourdieu í bókinni *Body Dressing* og segir að kenningar hans um veruháttinn og hve líkamnaður hann er gefi góða sýn á hvernig við klæðumst (Entwistle, 2001: 52). Þar sé líkaminn í forgrunni og verði að tákni fyrir staðsetningu einstaklingsins í menningunni (Entwistle, 2001: 37). Hvernig einstaklingurinn klæðist sýnir veruhátt hans og hvar hann staðsetur sig. Það að velja vandaðri vöru snýst ekki einungis um að spara peninga til lengri tíma litið heldur einnig um stöðu einstaklingsins í samféluginu.

2.6 Nonni

Nonni er hársnyrtimeistari. Hárbransinn er tískumiðaður, þar er mikið um að fólk „performeri“ og Nonni segir að maður þurfi að fylgjast með tískunni til að vera í brasanum (SÓþ 2, 2014). Hann hefur skapað sér ákveðna ímynd; hattur, vesti, bindi, hringar og skegg. Það hefur svo orðið hluti af ímynd fyrirtækisins. Nonni er þekktur fyrir að nota mikið af fylgihlutum og sérstaklega hringa þegar hann var yngri. Hann var með miklu meira af skarti og fylgihlutum en hefur tónað það niður og snúið sér að gömlum og gamaldags hlutum sem hann segir vera „old school“ (SÓþ 2, 2014).

Þegar einstaklingurinn velur sér fatnað og fylgihluti er hann að búa sér til ákveðna ímynd. Nonni segir:

Ég á ógeðslega mikið af bindum. Hvað ég nota fer eftir efni finn ég. Núna er meira lopa og svona gróf bindi. Allt svona silki og satín, það er meira bara Sigmundur Davíð á bláum jakkafötum á þingi og þú ert ekkert með... Það er einhver svona áferð í tísku núna, ef þú ætlað að vera bara on top of it. En ég á fullt af allskonar svona satín- og silkibindi því það kemur að því, sérstaklega í svona bindum, eftir því sem þú verður

Mynd 7 Jón Aðalsteinn Sveinsson (Nonni)

eldri þá er hægt að draga fram allskonar bindi, þau eru eins og hattarnir, það breytist ekkert.

(SÓP 2, 2014)

Til að setja upp persónulegt yfirbragð (e. *personal front*) sem virkar fyrir einstaklinginn þarf hann að velja fylgihluti sem tjá persónu hans. Nonni vill ekki samsama sig ímynd sem hann tengir ekki við og því skiptir máli hvaða fylgihluti hann velur. Goffman segir að einstaklingurinn setji á svið raunveruleika og annaðhvort er það einlæg framsetning eða kaldhæðin (Goffman, 1959: 15-16). Hvernig sem framsetningin er þarf einstaklingurinn að trúa henni sjálfur og þá þurfa fylgihlutirnir að styðja framsetninguna.

Nonni talar um að sér *þyki vænt um* hlutina sína og að hann hafi ást á fallegum fylgihlutum. Honum finnst mikilvægt að vera *smart* og segir það vera að hluta til *sýniþörf* og *athyglissýki*. Hann segist vera mikill *græjukall* og það sjáist líka í fylgihlutunum. Hann notar orðið *vesen* þegar það fylgir fyrirhöfn því að vera með einhvern fylgihlutanna sem hann á. Nonni vill kynnast hlutunum áður en hann notar þá, tekur sér jafnvel nokkurn tíma í það, geymir hlutinn og tekur hann fram aftur (SÓP 2, 2014). Hann segist vera safnari og finnst synd að henda hlutum (SÓP 2, 2014). Hann lýsir hér ástæðum þess að hann safnar að sér fylgihlutum:

Starfandi við svona tískufag þá er maður svona meira aware með hvað er að gerast.

Ég held maður taki mið af því hvað er í gangi í tískunni, hvernig þetta þróast. En svo er þetta líka söfnunarþörf. Þegar ég var strákur var ég alltaf að safna bollum. Maður var að safna alltaf einhverju og ég var að safna sverðum. Síðan fór þetta bara út í... núna er ég bara að safna viskí og bjór og rauðvíni. ...Ég er ekki íþróttamaður, ég er ekki fanatískur [að] fara út eitthvað á skytterí eða uppá fjöll á skíði... á meðan allir væru að skíða niður... Maður horfir á Stephen Fry... við værum góðir saman. Á meðan hann fer í skíðaferð og allir að fara upp og niður brekkuna á fjallinu, þá situr hann bara efst á fjallinu og er að drekka Irish Coffee og horfa á hina skilurðu. Ég væri alveg þar. Þannig að þetta er [...] svona mitt hobbý í leiðinni líka. Svona rólegt, þægilegt. Safna að sér fallegum hlutum.

(SÓP 2, 2014)

Fyrir Nonna eru fylgihlutir hálfgerð tómstundaiðja en á sama tíma tengjast þeir því að tolla í tískunni. Í hans fagi verður hann að vera meðvitaður og nýta sér styrkleika sína til að koma sér áfram. Hann hefur notað ímynd sína í tengslum við vörur og logo fyrir sig og fyrirtækið sitt. Fylgihlutirnir eru stór partur af ímynd Nonna; vestið, bindið og hatturinn og skeggið. Allt þetta verður hluti af sjálfsmynnd hans og Nonni nýtir það í þá ímyndarsköpun sem birtist í flutningi hans sem hársvyrtumeistari. Logo-ið sem sjá má hér til hliðar er gott dæmi um birtingarmynd þeirrar ímyndarsköpunar.

Mynd 8 Logo Nonna Quest

2.7 Embla

Embla er þekkt fyrir að ganga með flippaða eyrnalokka eins og hún lýsir þeim sjálf (SÓþ 4, 2014). Þeir eru litríkir og að jafnaði er hún með two til fimm mismunandi lokka í eyrunum. Þeir eru ósymmetrískir og hún tengir það við að vera konuleg ef hún er með two eins. Hún er meðvituð um hvað þeir eru sérstakir og vandar valið á þeim eftir því hvert hún er að fara og hvaða atburð hún ætlar á, hvort sem það er party, leikhúsferð eða matur hjá ömmu. Embla reynir þó að tóna eyrnalokkana niður þegar það á við og velur sér frekar látlausari lokka ef hún er að fara í mat til ömmu sinnar (SÓþ 4, 2014).

Oftast setur hún á sig það sem hæfir tilefni og hvernig henni líður. Það að vera með staka eyrnalokka hefur orðið partur af ímynd hennar. Vinir hennar og fjölskylda gefa henni að jafnaði staka lokka og þá oft einhverja sérstaka sem hæfa hennar smekk.

Mynd 9 Embla Vigfúsdóttir

Embla tekur vel eftir smáatriðum og því sem gefur lífinu lit. Það sést á eyrnalokkunum hennar en þeir eru oft litlar eftirmyn dir af alvöru hlutum. Henni þykir þó mikilvægt að þeir séu vandaðir og nái smáatriðunum. Þegar hún lýsir eyrnalokkunum sínum bætir hún við:

Ég man eftir að hafa haft mikinn áhuga á hlutum sem eru úr skala. Sérstaklega þegar þeir litu út fyrir að hafa verið settir í smækkunarvél. Ég var alltaf að týna svoleiðis hluti upp af jörðinni, sérstaklega þar sem laufblöðin safnast og var alltaf að koma heim með eitthvað drasl. Ég geymdi þetta alltaf eins og þetta væri dýrmætt og þetta hefur alltaf fylgt mér, síðan ég var lítil.

(SÓP 4, 2014)

Embla geymdi hlutina sem hún fann og þeir voru alltaf innan seilingar þar sem hún flutti ekki fyrr en hún var orðin fullorðin (SÓP 4, 2014). Hún heldur í fegurð barnsæskunnar og það lýsir sér einnig í hönnun hennar og þeim orðum sem hún notar til að lýsa. Henni þykir mikilvægt að það sé *skemmtilegt, stuð og leikur* í því sem hún velur. *Hversdagslegir hlutir* vekja áhuga hennar í lífinu. Fylgihlutirnir hennar eru jafnan *persónulegir* og þeim fylgja *minningar* þótt sumir séu „*cheap-o*“, *glingur*, og jafnvel *barnalegir*. Embla vill ekki vera fullorðinsleg því henni finnst það vera of alvarlegt. Hún segir:

Mér finnst svo leiðinlegt að eiga of hannað dót, miklu skemmtilegra að eiga eitthvað sem er skemmtilegt. Líka bara gleði í þessu. Það er líka það sem ég geri í hönnuninni minni, svona meira út í að vera gaman og fyndið heldur en alvarlegt og svona designað eins og maður þekkir þessa frægu sem eru að gera til dæmis lampa.

Mynd 10 Eyrnalokkar Emblu

(SÓP 4, 2014)

Embla notar fylgihluti sem tengingu við barnið í sjálfri sér; útrás fyrir gleði og liti. Bourdieu segir í bókinni *Distinction* að lífsstíll listamanna sé áskorun á lífsstíl millistéttarinnar (Bourdieu, 1989:57). Það má sjá á blöðum eins og *Hús og hýbýli* hvernig millistéttin lifir á Íslandi og þar er allt mjög hannað og stílhreint og lítið um að það sjáist glitta í gaman og humor. Listrænn veruháttur Emblu gerir það að verkum að hún tengir ekki við það sem er of hannað.

3 Leikmunir og búningar

Í daglegri sviðsetningu notar einstaklingurinn fylgihlutina til að setja upp persónulegt yfirbragð (e. *personal front*) sem gefur til kynna hvernig hann vill að aðrir sjái sig og einnig hvernig hann kýs að túlka persónuleika sinn. Þessir fylgihlutir eru líkt og leikmunir og búningar fyrir persónuna. Fylgihlutir einir og sér eru bara hlutir. Þegar þeir eru settir í samband við manneskju gerist eitthvað í líkingu við galdrar. Bæði hluturinn og manneskjan umbreytast. Fylgihlutarinn verður partur af líkamanum, líkamnaður (e. *embodied*). Einstaklingar nota fylgihluti í misjöfnum tilgangi og hvað hlutirnir tákna fer eftir aðstæðum og samhengi.

Hér að framan hef ég staðnæmst við þau orð sem viðmælendur mírir notuðu til að lýsa sér og fylgihlutunum sínum. Orðin gefa til kynna þá merkingu sem fylgihlutarinnir hafa fyrir eigendur sína. Þau sýna jafnframt hvernig einstaklingurinn notar fylgihluti til að tjá sjálfsmynd sína. Orðin tengjast ýmsum hugtökum sem hægt er að skipta gráflega í sex flokka: 1) orð sem tengjast tilfinningum; 2) orð sem tengjast hugsun; 3) orð sem tengjast skilningarávitunum; 4) orð sem tengjast hegðun eða atferli; 5) orð sem tengjast tísku og tíðaranda og 6) orð sem lýsa brenglun af ýmsu tagi. Það er athyglisvert að viðmælendurnir notuðu margir hverjir sömu eða svipuð orð. Orðin *fegurð, væntumþykja* og *vesen* komu fram hjá flestum þeirra ásamt orðunum *praktískt* og *persónulegt*.

3.1 Líkómnun

Fatnaður er nátengdur líkamanum enda ber líkaminn föt og aðrar skreytingar á hverjum degi. Joanne Entwistle telur að hvernig maður klæðir sig sé líkamnað (e. *embodied*). Hún segir að veruhátturinn sé ekki hluti af vali fólks heldur sé hann líkamnaður, verði hluti af

því hvernig fólk hreyfir sig og hvaða klæðnað það velur til að tjá sig (Entwistle, 2001: 51). Líkt og fatnaðurinn verður hluti af veruhættinum, bæði hvernig einstaklingurinn velur hann og hvernig hann ber hann, eru fylgihlutirnir sem hann ber einnig hluti af veruhættinum.

Orðræðan sem viðmælendur mírir notuðu þegar kom að því að lýsa hvernig þeim liði ef þeir hefðu ekki einhvern hlut sem þeir bæru daglega er áhugaverð. Þeir notuðu allir orð sem lýstu því að það vantaði eitthvað og það að hlutinn vantaði gerði þá varnarlausa á einhvern hátt. Nokkrir þeirra lýstu því þannig að þeim fyndist þeir vera naktir. Doddi segir um hálsmenið sitt:

Mér finnst ég ekki geta farið út... Ég er bara miður mín í þau örfáu skipti ef ég gleymi að setja á mig hálsmen. Ef ég gleymi einhverju einu, ef ég gleymi hálsmeninu þá fer ég út og er alveg shit, mér finnst ég vera bara allsber og mér finnst ég ekki vera töff. Þetta er kannski hégómi en það er allt í lagi. Mér finnst ég bara vera miklu flottari með þetta dót og ég er alveg miður mín ef ég gleymi einhverju af þessu heima. Mér finnst það mjög óþægilegt, [það er] svo sannarlega algjörlega stór partur af mínu lífi.

(SÓÞ 5, 2014)

Nonni segist líka hafa verið alveg nakinn án hringanna sem hann notaði áður: „Hver hringur átti sinn stað. [...] Það er náttúrulega alveg hellað að vera svona. Mér fannst ég vera allsber ef ég var ekki einhvern veginn með þungar hendur. Þetta var bara ákveðið mál. Ég get ekki hugsað mér að vera svona í dag“ (SÓÞ 2, 2014). Embla segist einnig vera „nakin ef hálsmenið gleymist heima“ (SÓÞ 4, 2014). Að vera nakin víesar í það varnarleysi sem myndast þegar fylgihlutur er ekki á sínum stað.

Steinunn er vön að vera með hringa en í viðtalini var hún ekki með hring og sagði: „Mér líður frekar illa núna þegar ég fatta að ég er ekki með hring. Mér líður eins og ég sé nakin eða eitthvað. Ég verð að vera með hring“ (SÓÞ 7, 2014). Hringarnir og hálsmenin verða það sjálfsagður partur af þeim að þeir verða hluti af líkamanum. Einstaklingurinn tengir við hlutinn og hann verður hluti af daglegum vana líkt og hvernig við hreyfum okkur, hann verður hluti af veruhættinum.

Auk þess sem viðmælendum mínum finnst þeir naktir ef það vantar hlutina sem þeir eru alltaf með talar einn þeirra um mikilvægi þess að hluturinn verði partur af manni: Gummi segir: „Þú þarf að gleyma því að þú sért með þetta. Ég held að þú finnir

það þegar þú ert að máta hvort það sé þannig hlutur. Þegar ég var með hálsmen þá var ég með hálsmen uppá [hvern] dag og tók það kannski ekki af mér í 4, 5, 6, mánuði. Það þarf að vera þannig“ (SÓP 3, 2014). Fylgihluturinn verður hluti af einstaklingnum, hluti af veruhættinum og hann líkamnast.

Um leið og búið er að setja fylgihlutinn á líkamann er hann orðinn hluti af honum og einstaklingnum finnst hann ekki geta verið án hans. Annað fólk gerir sér ekki endilega grein fyrir hvar mörkin liggja og getur farið inn fyrir persónuleg mörk einstaklingsins. Nokkrir viðmælenda minna nefndu atvik þar sem einhver fór inn á þeirra svæði. Stundum þarf ekki annað en að fólk spyrji út í þá hluti sem einstaklingurinn er með. Doddi nefnir sem dæmi bandið sem hann gengur stundum með:

Mér hefur oft fundist óþægilegt og þreytandi þegar fólk er að spyrja mig um þetta band sem hangir utan á buxunum á mér: Af hverju eru með þetta band? Og ég viðurkenni það að ég er oft bara: Díses kræst og reiður og full út af því. [...] Einn vinur minn sagði: Næst þegar þú ert spurður, segðu bara að þetta sé aukahlutur, skraut. Það voru margir sem voru að spyrja hvort þetta væri trúarlegt eða eitthvað og tengdi rosa mikið við það.

(SÓP 5, 2014)

Viðbrögðin frá ókunnugu fólki vöktu upp óþægilegar tilfinningar hjá Dodd. Þeir fylgihlutir sem hann gengur með eru tengdir honum, hluti af honum. Menningarmannfræðingurinn Margo DeMello vitnar í Maurice Merleau-Ponty og segir að við höfum ekki bara líkama, við erum líkamar. Hún segir í framhaldi af því að sem dæmi þá sé fötlun ekki eitthvað utanaðkomandi heldur upplifi einstaklingurinn hana huglægt og hún sé hluti af sjálfsmýnd hans (DeMello, 2014: 9). Sama á við annað sem hefur áhrif á líkamann, sama hvort það er varanlegt eða ekki. Sérstaklega þegar það er tengt einstaklingnum á einhvern hátt, það verður hluti af manni á meðan maður ber það og því hluti af sjálfsmýnd manns.

Nonni átti kúluhatt sem var stolið af honum og það eimir enn eftir af þeirri reynslu þegar hann talar um pípuhatt sem hann á:

Ég á bípuhatt sem konan míni gaf mér. Hann er alveg ekta bípuhattur, lokaður niður, silkipípuhattur. Ég hef notað hann bara tvisvar, þrisvar. [...] Þessi hattur, ég á voða erfitt með að nota hann því mér finnst hann svo rosalega fínn. Líka að koma við hann... Svo kemur kannski bara brjáluð gella sem tekur af mér hattinn og hleypur burtu með hann. Fólk þarf að læra að umgangast fólk sem gengur með aukahluti. Við erum svona minnihlutahópur. Við þurfum að berjast fyrir rétti okkar til að vera með aukahlutina okkar í friði. Það væri náttúrulega glatað ef einhver væri alltaf að tosa í eyrnalokkana þína og taka þá úr og prófa þá. Sérstaklega þegar maður fer á djammið og verandi með hatt... ég tók svolítið eftir því. Það fýkur í mig þegar það gerist.

(SÓP 2, 2014)

Nonni segir að það sé meiri skilningur í löndum eins og Englandi og Þýskalandi. Þar sé meiri fylgihlutamenning og meiri virðing borin fyrir fólk sem gengur með fylgihluti: „Þú labbar ekkert upp að einhverjum emo krakka og kippir af honum kórónunni hans eða eitthvað. Þá verður allt brjálað“ (SÓP 2, 2014).

Embla hefur svipaða sögu að segja. Hún á eyrnalokk sem er rennilásarhaus og lenti í því að samstarfsmaður hennar þóttist „renna“ honum niður. Hún var mjög hrædd um að eyrað biði þess ekki bætur þegar rykkt var í það. Einnig er hún oft stoppuð úti á götu þegar fólk sér skrúfueyrnalokk sem lítur út fyrir að vera skrúfaður í gegnum eyrað en er í raun í tveim þörtum. Vegfarendur eru óhræddir við að spyra hvort hún sé í alvöru með skrúfu í gegn og hvernig hún hafi farið að því að setja hana í (SÓP 4, 2014).

Þau segja öll frá upplifun sem tengist því að farið sé inn á þeirra persónulega svæði. Það er erfitt fyrir þau því hlutirnir þeirra verða hluti af þeim um leið og þau setja þá upp.

3.2 Tilfinningar, hugsun og skilningarvit

Mörg orðanna sem viðmælendur míni nota tengjast tilfinningum. Þeir eru tilfinningalega *tengdir* hlutunum sínum, segja að þeim *þyki vænt um* þá og tala jafnvel um ást í því samhengi. Anna talaði um „að elска“ töskuna sem hún fékk frá San Francisco eins og ég minntist á í seinasta kafla. Ástæðuna fyrir því má rekja til þess hversu frábær henni finnst taskan vera sem veldur því að hún er oft með hana. Einnig talar hún um að elска eitthvað og vera tengd því (SÓP 6, 2014). Tengingen getur verið sú að henni finnist

fylgihluturinn „gera svo mikið fyrir sig“ að hún elskar tilfinninguna sem því fylgir þegar hann hæfir henni eða því sem hún klæðist. Hluturinn getur líka vakið ánægjulegar minningar hjá einstaklingnum. Anna segist elska að vera með hanska sem er þá í merkingunni að fíla það að vera með þá. Sú ást sem viðmælendur mínrík tala um er ekki eignleg ást heldur væntumþykja.

Nonni talar um að þykja vænt um hatt sem afi hans átti. Honum finnst hatturinn tengdur sér á sama tíma og honum finnst hann vera flottur með hann (SÓP 2, 2014). Hann talar um að honum finnist hatturinn vera tengdur sér út af afa sínum og hann umkringi sig með ást þegar hann setur hann upp (SÓP 2, 2014). Þannig er hatturinn orðinn tákn um tengsl hans og afa hans. Hatturinn samræmist þeim gildum sem Nonni tengir sig við líkt og að virða gamla hluti en einnig þeim retró herrafrata stíl sem hann velur sér.

Sumir fylgihlutir hafa mikið *persónulegt* gildi fyrir einstaklinginn sem á þá líkt og hatturinn er fyrir Nonna og hringurinn sem Gummi á sem merktur er afmælisdeginum og stjörnumerkinu hans. Þessir hlutir tengjast þeim persónulega og hafa merkingu fyrir þá sem aðrir vita ekki endilega af. Það má segja um nær alla fylgihluti en sumir hafa meira persónulegt gildi en aðrir. Hlutir eru á rófi frá því að vera afsalanlegir (e. *alienable*) yfir í að vera óafsalanlegir (e. *inalienable*). Því gildishlaðnari og persónulegri sem hluturinn verður því óafsalanlegri verður hann. Mannfræðingurinn Annette Weiner lýsir þessu vel í bók sinni *Inalienable Possessions* þar sem hún segir að suma hluti sé auðvelt að gefa en aðrir séu gegnsýrðir auðkennum eigenda sinna, séu ekki auðgefanlegir og færist oft milli kynslóða (Weiner, 1992: 6). Hlutirnir hafa mismikið gildi fyrir okkur og aðstæðurnar sem urðu til þess að þeir eru partur af lífi okkar hafa áhrif á það.

Fylgihlutir geta vakið upp *tilfinningasemi* líkt og hjá Önnu eða tilfinningar eins og *sorg* yfir örlögum þeirra hluta sem ekki eru notaðir. Steinunn átti mjög erfitt með að sætta sig við hvernig við manneskjurnar förum með heiminn. En hún fann að hún gat lifað með því þegar hún gat litið á það eins og notkun fallegra fylgihluta, fegurðin búi líka í því að nota þá og njóta þeirra, við séum einu verurnar sem geta notið hlutanna fyrir það að vera fallegir (SÓP 7, 2014). Merking hluta í heiminum hefur því afar ríka vísun í fegurðarskyn hjá Steinunni.

Aðrar tilfinningar rífa einstaklinginn upp, honum finnst hann *töff*, hann fer í gott *stuð* og verður *upprifinn* yfir fylgihlutunum. Bæði Doddi og Steinunn nota orðið *töff*. Steinunni finnst hún vera *töff* og töffaraleg þegar hún gengur með ákveðið skart sem henni finnst vera *töff*. Hún talar um að hlutirnir hafi „smá edge“, þeir fara framúr því sem henni finnst vera venjulegt. Einstaklingarnir eru alltaf að bera sig saman við það sem þeim finnst vera normið og reyna að „finna sig“ miðað við það. Doddi talar um trúlofunarhringinn sinn, að hann sé „rosa grófur og flottur“ og honum finnist hann *töff* (SÓP 7, 2014). Hringurinn er ekki einungis táknað fyrir trúlofunina heldur samræmist hann einnig fugurðarskyni Dodda. Hann er meira *töflíkt* og fylgihlutirnir sem Steinunni finnast *töff* því þessi trúlofunarhringur er ekki eins og „venjulegir“ trúlofunarhringar.

Nokkur orðanna sem viðmælendur mírir notuðu tengjast hugsun og liggar meðvituð ígrundun að baki notkuninni. Fylgihlutir geta verið *praktískir* en geta einnig valdið eða verið hluti af *þráhyggju*. Fyrir Tuma er mikilvægt að fylgihlutirnir hans séu praktískir og tengist það að hluta til starfi hans. Sem kaffibarþjónn verður hann að hafa hlutina á hreinu til að rútinan gangi upp. Þó að hlutur sé praktískur þýðir það ekki að hann sé einfaldur og óáhugaverður heldur tengist það frekar því að hann hafi ákveðnu hlutverki að gegna og honum sé ekki ofaukið.

Það tengist oft vinnunni þegar einstaklingar þurfa að hafa fylgihlutina praktíska. Doddi er trommari og því mega þeir fylgihlutir sem hann velur sér ekki flækjast fyrir þegar hann er að spila og armböndin mega ekki vera of þung (SÓP 7, 2014). Ekki eru allir fylgihlutirnir hans hentugir en hann velur þá fylgihluti sem virka. Fylgihlutir geta líka verið praktískir á annan máta líkt og hatturinn sem Doddi á. Hann notar hann þegar hann þarf að skýla gleraugunum sínum. Þegar hlutirnir þurfa að vera praktískir hefur það áhrif á hvenær þeir eru notaðir og við hvaða tækifæri. Það er óháð merkingu þeirra fyrir einstaklinginn sem á þá. Tveir viðmælenda minna sögðust hafa þráhyggju þegar kæmi að fylgihlutum en fleiri sýndu merki um hana. Nonna finnst hann ávallt þurfa að bera marga fylgihluti og Gummi notar hlutina sína mikið og gjörsamlega sekkur sér í hvernig fylgihlutarinn á að vera og hvernig hann notar hann.

Eitt og annað við fylgihlutina eða notkun þeirra getur líka valdið einstaklingnum erfiðleikum. Hann afskrifar þá sem *vesen* sem hann vill ekki taka þátt í eða sneiðir hjá.

Sumir fylgihlutir verða hluti af óformlegum athöfnum eða krefjast meira af einstaklingnum og því lýsir Nonni sem veseni (SÓþ 2, 2014). Það er fyrirhöfnin sem gerir fylgihluti að veseni en ef hlutirnir hafa tilgang eða réttlætingu getur það að bera þá verið fyrirhafnarinnar virði.

Eins og margir hlutir vekja fylgihlutir líka upp *minningar*. Það er missterkt eftir því um hvaða hlut er að ræða. Flestir tengja einhverjar minningar við hvern hlut en öll eignum við eitthvað sem ber mikilvægari minningar með sér en annað. Stór partur af þeim minningum sem viðmælendur mínr lýstu eru frá barnæsku. Emblu þykir mjög vænt um klukku sem hangir í festi. Hún fékk hana í Ísrael á markaði þegar bróðir hennar bjó þar. Hún segir margar minningar tengdar klukkunni, bæði hvernig hún fékk hana og líka öll þau skipti sem hún hefur þurft að láta laga hana (SÓþ 4, 2014). Minningarnar gera hlutina meiri og stærri. Merking þeirra vex og þeir verða okkur hjartfólgarnar en þeir voru. Nærri öllum fylgihlutunum sem viðmælendur mínr lýstu fylgdi minning. Sviðslistafræðingurinn Barbara Kirshenblatt-Gimblett segir að sumir þessara fylgihluta verði að hluta til minninga- og minjagripir. Gildi þeirra liggi í hvað þeir standa fyrir, frekar en í eiginlegu gildi hlutarins sjálfs (Kirshenblatt-Gimblett, 1989: 331).

Við berum fylgihlutina utan á okkur og þeir hafa áhrif á skynjun okkar. Að horfa á hlutinn, snerta hann eða heyra hljóðin sem frá honum koma tengist allt skynjun okkar. Það orð sem flestir viðmælendanna notuðu þegar kom að lýsingu á fylgihlutum var *fallegt*. Í nútímasamfélagi notum við sjónskynið hvað mest þar sem flestar upplýsingar eru á myndrænu formi. Fegurð, að fylgihlutirnir séu fallegir og höfði til fegurðarskyns okkar, er grundvallaratriði þegar kemur að því að velja sér fylgihlut. Það getur verið margt sem höfðar til fegurðarskynsins og grípur augað en viðmælendur mínr notuðu til dæmis orðin *litríkt, glansar* og *látlaust*. Orðin litríkt og glansar vísa bæði í eitthvað sem er áberandi en orðið látlaust hefur aftur á móti yfirvegaðra yfirbragð. Steinunn segir að hún elski allt sem *glansar* og er *litríkt* og er það augljóst þegar litið er á fylgihlutina sem hún á. Hún gerir í því að vera áberandi og litrík og fylgihlutirnir gefa henni auka gleði. Tumi vill hafa fylgihlutina sína *látlausa*, það á ekki að fara mikið fyrir þeim. Þeir eiga ekki að æpa á áhorfendann og vera tilgerðarlausir. Fylgihlutirnir eiga að gefa til kynna að hann sé smekkmaður sem þurfi ekki að láta á sér bera. Það má líka segja að fylgihlutir

Gumma séu látlausir. Hann notar orðið *klassískt* til að lýsa sínum fylgihlutum. Þeir eru einfaldir og praktískir frekar en að vera til skrauts.

Það er fleira en sjónskynið sem spilar inn í þegar kemur að fylgihlutum. Til að einstaklingnum hugnist að ganga með einhvern hlut þarf fleira að koma til en bara að hann líti vel út, hann þarf að vera þægilegur á fleiri en einn hátt. Margt getur haft áhrif líkt og hljóð, merking, þyngd og lykt.

Orð sem tengjast heyrn eru *glingur*, *leikur* og *ró*. Ró er hugarástand en það gefur líka í skyn kyrrð sem felur í sér færri hljóð sem trufla. Eitt af því sem skiptir Dodda miklu máli er að fylgihlutirnir hans veiti honum sálarró. Hann er með Stein um hálsinn sem er kallaður *aventurine*, hann man ekki alveg hvaða merkingu hann hefur en návist hans veitir honum þá *ró* sem hann leitar eftir. *Leikur* gefur frá sér ýmis hljóð. Það er leikur og hljóð í því þegar hálsmen slæst við annað hálsmen eða þegar hringlar í armböndum. Doddi vill að hálsmenin sín sláist örlítið saman en Tumi átti erfitt með hálsmenið sem afi hans átti. Það voru í raun einkennisplötur afa hans úr hernum saman á keðju en menið var of fyrirferðarmikið og hljóðið sem kom þegar plöturnar slögust saman truflaði Tuma. Orðið *glingur* og hvernig það hljómar felur í sér marga hluti sem hringlar í. *Glingur* og *leikur* tengjast í gegnum barnæskuna. Hlutir sem eru *glingur* eru oftar en ekki eitthvað sem er ódýrt og leikið var með þegar einstaklingurinn var barn. Leikföng eru einnig kölluð *glingur*.

Snerting er líkamleg og orð sem viðmælendurnir notuðu og vísa til hennar eru *ábreifanlegt*, *þyngd* og *þægilegt*. Það skiptir máli að fylgihlutarinn passi einstaklingnum og eitthvað sem ertir skynfærin fær ekki að vera lengi á líkamanum. Embla segist ekki nota einn af eyrnalokkunum sínum því hann sé of þungur (SÓþ 4, 2014). Flestir viðmælendurnir segja líka að þeim finnist þeir vera naktir eða að það sé skrítin tilfinning ef þá vantar ákveðinn fylgihlut sem þeir bera reglulega – að snertingu hreinlega vanti. Hvað þykir þægilegt er einstaklingsbundið en felur þó jafnan í sér að það sé eitthvað sem heftir ekki og lætur einstaklingnum líða vel. Viðmælendur mírir ganga ekki með fylgihlutina nema þeir séu þægilegir.

3.3 Hegðun og atferli; tínska og tíðarandi og brenglun

Fylgihlutirnir hafa líka áhrif á hegðun og atferli. Sumir viðmælendanna töluðu um *tímabil*, Doddi tekur tímabil og breytir til reglulega eins og kom fram í seinasta kafla og Gummi segist líka taka tímabil með hvern hlut, notar hann án hlés í tiltekinn tíma og tekur sér svo frí frá honum þar til hann hefur áhuga á því að taka hann fram aftur og nota hann (SÓþ 3, 2014). Eigandinn hefur ekki endilega sagt skilið við fylgihlutinn þó hann fái leið á honum. Sumt skart taka viðmælendur mínríppur upp aftur seinna þegar það hentar. Fyrir Dodda er þetta spurning um að breyta til en ekki endilega að hann hafi fengið leið á hlutnum. Hann þarfnaðst fjölbreytni og einnig notar hann skartgripina sem skreytingu og í þeim birtist hluti af þeirri sjálfsmynd hans sem er skapandi. Nonni talar um *athyglissýki* og *sýniþörf* og að hún birtist meðal annars í fylgihlutunum sem hann notar (SÓþ 2, 2014). Það má sjá bæði í fjölda fylgihlutanna og því hversu áberandi þeir geta verið. Hann nýtir fylgihlutina til að vera áberandi og segir sjálfur að hluti af hárbransanum sé leikrænn flutningur og nefnir hársvörtistofuna sjálfa ásamt sýningum sem hann fer á sem dæmi (SÓþ 2, 2014). Þar þurfi hann meðvitað að vera með flutning.

Hjá Emblu skiptir *leikurinn* öllu máli, leikurinn sem skapast við að bera mismunandi eyrnalokka og samsetningin sem skapar leikinn. Steinunn gerir það sama með sína fylgihluti. Það er leikur í samsetningu þeirra, hvernig hún setur þá á sig og eins hvernig hún notar hlutina í annað til dæmis þegar hún setur þá á jólatréð sem hluta af skrautinu (SÓþ 7, 2014). Hún er í hljómsveit með vinkonu sinni og þær eru stundum með eins hringa eða aðra skartgripi þegar þær flytja tónlistina sína (SÓþ 7, 2014). Þessi leikur er hluti af notkun fylgihluta bæði hjá Emblu og Steinunni. Það hversu auðvelt þær eiga með að gera leik úr einhverju er stór partur af því hversu skapandi þær eru. Heimur barnsins er heimur leiksins (Huizinga, 1955: 26). Þær eru ennþá í tengslum við barnið í sjálfum sér og þannig leikinn sem auðveldar þeim að vera skapandi.

Annað sem mótar notkun og viðhorf til fylgihluta er tínska og tíðarandi. Tínska er einungis hluti af því sem hefur áhrif á tíðaranda og hann hefur áhrif á tískuna. Viðmælendur mínríppur notuðu orðin *glamúr, smart, töff, kúl, cheapo, glingur, klassík* og *pönk* til að lýsa þeim hlutum sem þeir nota. Þessi orð tengjast yfirbragði tískunnar og því yfirbragði sem viðmælendur mínríppur vilja hafa. Anna notar orðið *glamúr* og vill hafa

fylgihlutina flotta og tilkomumikla en gengst ekki upp í öllu því sem tengist glamúrnum, þeim dýrðarljóma sem oft er tengdur Hollywood. Orðin sem þau nota lýsa frekar úlitinu sem þau vilja ná heldur en að þau endurspegli þann lífstíl sem þau fylgja. Steinunn notar orðin *töff* og *pönk* en hún er á sama tíma krúttleg.

Sum orðanna tengjast brenglun. Með brenglun á ég við að á einhvern hátt sé teygt á hinu raunverulega. Líkt og Goffman segir setur einstaklingurinn á svið raunveruleika, fylgihlutirnir styðja við sviðsetninguna en sumir þeirra gera meira og ná meiri áhrifum. Þessir hlutir hjálpa til við að efla sjálfsmýndina. Orð eins og *sækadelik*, *klikkað*, *ýkt*, *brjálæðislegt* og *fáránlegt* lýsa öll einhverju sem er ýkt, bregður út af vananum og því venjulega. Viðmælendur mínr nota þessi orð ekki í neikvæðri merkingu heldur til að leggja áherslu á fylgihlutina og hvernig þeir eru. Sem dæmi notar Tumi lýsinguna *brjálæðislega fallegt* til að reyna að ná tangarhaldi á því sem fylgihluturinn þarf að hafa til að hann heillist af honum (SÓP 1, 2014). Steinunn notar orðið *sækadelik* og *fáránlegt* til að lýsa hálsfesti sem hún á:

[Ég] tók demantinn af uppáhalds hálsfestinni minni og sú hálsfesti er alveg *fáránleg*.

Hún er mjög *hardcore* í últli en um leið er hún mjög bleik þannig að hún hættir að vera hardcore og svo er hún öll í einhverju svona *glansi* þannig að hún er eitthvað svona *sækadelic* sem tekur af henni að vera *töffaraleg* og gerir hana *bjánalega* og svo er hún með *góddum* sem gæti verið *kúl* en eru eyðilagðir því þeir eru á bleikri hálsfesti [...] skartgripur sem meikar ekki sens. Mér finnst það svo *skemmtilegt!*¹⁵

(SÓP 7, 2014)

Steinunn notar mikið af lýsingarorðum til að útskýra hvernig hálsmenið flytur hana úr daglegu amstri og því að vera venjuleg í venjulegum fötum yfir í að skera sig úr. Þessi brenglun sem orðunum tengist er ekki neikvæð heldur er hún tæki til að hjálpa einstaklingnum við að teygja aðeins á raunveruleikanum, krydda aðeins áhrifin sem hann hefur daglega.

¹⁵ Skáletranir eru áherslumerki höfundar.

Lokaorð

Fylgihlutir og skartgripir eru lítill þáttur af hversdeginum. Þeir eru þó ómissandi hluti hans og skapa ásamt öðrum þáttum heildarmynd einstaklingsins. Við byrjum og endum daginn með þeim og þeir gefa til kynna þá sjálfsmýnd sem við viljum birta öðrum. Fylgihlutir endurspeglar sjálfsmýnd okkar, veruhátt og gildi. Við hlöðum þeim utan á okkur og þjóna þeir hlutverki tákna sem senda frá sér skilaboð út í samfélagið sem við lifum og hrærumst í.

Viðmælendur mírir urðu sjö talsins. Þeir eiga það sameiginlegt að vera allir skapandi einstaklingar sem sinna skapandi greinum. Þeir nota fylgihluti til að tjá sköpunarkraft og skapa sér sjálfsmýnd. Fylgihlutirnir bæði styðja við sjálfsmýndina og þá eiginleika sem viðmælendur mírir vilja leggja áherslu á. Hlutirnir eru tákni fyrir þau gildi sem þeir fylgja og þær persónur sem þeir telja sig vera og vilja sýna útávið. Fylgihlutirnir styðja við þau hlutverk sem þeir leika á hinu hversdagslega leiksviði.

Það má sjá á því hvernig viðmælendur mírir segja frá og nota fylgihlutina hvaða hlutverki þeir gegna. Hlutirnir mynda persónulegt yfirbragð einstaklingsins og verða hluti af allri tjáningu hans og atferli. Fylgihlutir verða hluti af manninum þegar einstaklingurinn notar þá til að tjá sjálfsmýnd sína. Þeir vera hluti af einstaklingnum í gegnum veruhátt hans. Að setja á sig fylgihluti er persónusköpun. Þeir fylgihlutir sem einstaklingurinn notar mest verða eins og hluti af líkamanum. Þeir verða sérkenni einstaklingsins; ganga í samband við líkama hans rétt eins og fæðingarblettur eða hárlitur. Fólk veltir þessum hlutum ekki fyrir sér því þeir eru hluti af manni.

Fylgihlutir hafa meira vægi í lífi okkar og sjálfsmýnd en okkur órar fyrir. Vitnisburður Dodda, Önnu, Steinunnar, Gumma, Tuma, Emblu og Nonna gefur okkur örlitla innsýn í hvernig fylgihlutir hjálpa okkur í hinum hversdagslega flutningi og væri gaman að taka enn fleiri viðtöl við einstaklinga af ýmsu tagi til að auka skilning okkar á notkun fólks á fylgihlutum.

Heimildaskrá

- Árni Böðvarsson. (2000). *Íslensk orðabók*. Reykjavík: Mál og menning.
- Ben-Amos, Dan. (1971). Toward a Definition of Folklore in Context. *Journal of American Folklore* 84 (hefti 331), 3-15.
- Bourdieu, Pierre. (1989). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, þýð. Richard Nice. London: Routledge. (Upphaflega gefin út 1979).
- Bourdieu, Pierre. (1997). Aðgreining. Félagsleg gagnrýni smekkvísinnar. Í Davíð Kristinsson (ritstj.), *Almenningsálitið er ekki til*. (Gunnar Harðarson þýddi, 33-43). Reykjavík: Omdúrman og Reykjavíkur Akademían.
- Davíð Kristinsson. (1997). Inngangur ritstjóra. Í Davíð Kristinsson (ritstj.), *Almenningsálitið er ekki til* (7-31). Reykjavík: Omdúrman og Reykjavíkur Akademían.
- DeMello, Margo. (2014). *Body Studies: An Introduction*. New York: Routledge.
- Entwistle, Joanne. (2001). The Dressed Body. Í Joanne Entwistle og Elizabeth Wilson (ritstj.), *Body Dressing* (33-59). Oxford and New York: Berg.
- Entwistle, Joanne. (2015). *The Fashioned Body: Fashion, Dress and Modern Social Theory* (önnur útgáfa). Cambridge: Polity Press.
- Geertz, (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York, NY: Basic Books.
- Goffman, Erwing. (1969). *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Allen Lane The Penguin Press. (Upphaflega gefið út 1959).
- Huizinga, Johan. (1955). *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. Boston: Beacon Press.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. (1989). Objects of Memory: Material Culture as Life Review. Í Elliott Oring (ritstj.), *Folk Groups and Folklore Genres: A Reader* (329-339). Logan: Utah State University Press.
- Schechner, Richard. (2013). *Performance Studies: An Introduction* (þriðja útgáfa). London: Routledge.

Turner, Victor. (1969). *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Pub. Co.

Úlfhildur Dagsdóttir. (2011). *Sæborgin: stefnumót líkama og tækni í ævintýri og veruleika*. Reykjavík: Bókmennta- og listfræðastofnun Háskóla Íslands.

Yow, Valerie R. (2005). *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.

Weiner, Anette. (1992). *Inalienable Possessions: The Paradox of keeping-while-giving*. Berkeley: University of California Press.

White, Carolyn L. (2008). Personal Adornment and Interlaced Identities at the Sherburne Site, Portsmouth, New Hampshire. *Historical archeology*, 42 (2. hefti), 17-37.

Williams, J. Patrick. (2011). *Subcultural Theory: Traditions and Concepts*. Cambridge: Polity.

Woodward, Ian. (2007). *Understanding Material Culture*. London: Sage.

Vefheimildir

Donottouchthis. (2008). Fedora. Urbandictionary.com. Sótt 4. ágúst 2015 á:
<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=fedora>

Viðtöl

SÓP 1. (2014). Viðtal Silju Óskar Þórðardóttur við Tuma Ferrer 16. nóvember. Í vörslu höfundar.

SÓP 2. (2014). Viðtal Silju Óskar Þórðardóttur við Jón Aðalstein Sveinsson (Nonna) 17. nóvember. Í vörslu höfundar.

SÓP 3. (2014). Viðtal Silju Óskar Þórðardóttur við Guðmund Jörundsson (Gumma) 19. nóvember. Í vörslu höfundar.

SÓP 4. (2014). Viðtal Silju Óskar Þórðardóttur við Emblu Vigfúsdóttur 19. desember. Í vörslu höfundar.

SÓP 5. (2014). Viðtal Silju Óskar Þórðardóttur við Þorvald Þór Þorvaldsson (Dodda) 29. desember. Í vörslu höfundar.

SÓP 6. (2014). Viðtal Silju Óskar Þórðardóttur við Önnu Kolfinnu Kuran 29. desember. Í vörslu höfundar.

SÓP 7. (2014). Viðtal Silju Óskar Þórðardóttur við Steinunni Harðardóttur 29. desember. Í vörslu höfundar.

Tumi Ferrer. (2015, 10. ágúst). Munnleg heimild.

Myndir

Mynd 1: Ljósmynd í einkaeign Önnu Kolfinnu Kuran.

Mynd 2: Ljósmynd í einkaeign Önnu Kolfinnu Kuran.

Mynd 3: Ljósmynd í eigu Orange Ear.

Mynd 4: Ljósmynd í eigu höfundar.

Mynd 5: Ljósmynd í eigu Þorvalds Þórs Þorvaldssonar.

Mynd 6: Ljósmynd í eigu höfundar.

Mynd 7: Ljósmynd í eigu höfundar.

Mynd 8: Ljósmynd í eigu Jóns Aðalsteins Sveinssonar

Mynd 9: Ljósmynd í einkaeign Emblu Vigfúsdóttur.

Mynd 10: Ljósmynd í einkaeign Emblu Vigfúsdóttur